

Kapiya Sën Paulus Kevu Vu Kerisi-yi-alam Vu Rom

Huk Sinarë Sën Paulus Nevong Lo Degwa

1 ¹Kerisi Yesu yi hur sa Paulus. Yö vong sa mesetu sinarë beggooin sa raḡ bē sa nanēr Bengō Nivesa rangah. ²Sën Anutu yō nēr verup alam-denenēr-ḡagek-rangahsën avij wirek rot meneggēp loḡ yi kapiya lo. ³Bengō Nivesa sënë raḡ Nalu Yesu Kerisi, hil Mehöböp sën yam tu mehōnon loḡ Davit* yi mewis lo.

⁴Lob Anon Vabuung vong bekedi raḡ yah vu bedub, lob sën kedi raḡ yah vu bedub lo tato rangah bē Anutu Nalu los niwëek yōnon. ⁵Lob Anutu vong semusemu vu hil degwa raḡ yi timu. Bevong he behe tu sinarë in bē ḡaḡo arē jaḡ menanēr rangah vu mehōnon pin vu dob nabē ayoj na timu vu yi medegevek babu.

⁶Log Anutu yi kōōḡ yōk vu ham alam Rom bē ham natu Yesu Kerisi yi alam geving. ⁷Om sën sa kevu kapiya sënë yōk vu ham Rom pin sën Anutu kwa pesivin ham beggooin ham raḡ in bē ham natu yi alam lo. Hil Amad Anutu luho Mehöböp Yesu Kerisi degevonḡ semusën vu ham bedegevonḡ ham ayomin ḡep revuh.

Paulus Kwa Vo Bē Na Gelë Alam Rom

⁸Sa bē nanēr jaḡ sënë namuḡin rē: Alam pin denḡo medenenēr yoh vu nyëḡ pin bē ham ayomin neya timu vu Yesu, om sën sa najom raḡ vu Kerisi bē nanēr vu Anutu nabē sa kwaḡ vesa rot in ham pin. ⁹Sayoḡ neya vu Anutu genekehe sa bē sa ḡevong yi huk benanēr Nalu yi Bengō Nivesa rangah. Lob Anutu yō raḡ ni bē sa kwaḡ nevo ham menajom raḡ in ham yoh vu buk. ¹⁰Sa su halē ham wirek rē, om sën sa neḡetaḡ vu Anutu yoh vu buk bē kwa og yō natōḡ vu aggata besenōk vu ham. ¹¹In sahëḡ ving pangsën bē senōk ḡalē ham, besa ḡevong Anon Vabuung yi semusën vahi sën vo vu sa lo vu ham geving in bo niwëek vu ham. ¹²Sa kwaḡ nevo bē ham vongvingsën rēḡ ḡadu sa, gesa vongvingsën rēḡ ḡadu ham, behil abo niwëek doḡ hil vewen vewen nabē sënë.

¹³ Arig lo, om sën sa bë ham jaḵ ni nabë beron ngähiseḵë og sa nehevongin bë senök vu ham. In sa bë gaḵo ham vahi nom vu Anutu nabë sën sa nehako alam-yu-ngwë vahi deyom ggovek lo. Rëḵ sa hög aggata ma. ¹⁴ Anutu vo huk loḵ sa nemaḡ meneggëp bë sa tateḵin yi gaḡek vu alam Grik sën denedo nivesa lo, gevu alam nyëḡ vahi sën denedo paya lo geving. Vu alam los kwaj, gevu alam kwaj masën geving. ¹⁵ Om sën sa kwaḡ nevo pangсэн bë sa nanër Bengö Nivesa vu ham alam Rom geving.

Bengö Nivesa Sënë Tato Anutu Niwëëk

¹⁶ In sa su niḡ nemum in Bengö Nivesa rë. In tu Anutu yi niwëëk beyoh vu bë geḵo alam sën ayoj neya timu vu Yesu lo nah. He alam Yuda namuḡin, loḵ mëm ham alam-yu-ngwë gökin. ¹⁷ Log Bengö Nivesa sënë netato bë Anutu mehö niröp los yohvu. Nabë mehöti gevonḡ geving Bengö Nivesa, og rëḵ ayo na timu vu Yesu noh vu sën dekevu meneggëp loḵ Anutu-yi-ḵapiya lo bë, “Mehöti bë ayo na timu vu yi, og Anutu rëḵ nanër mehö sënë nabë yi mehö yohvu, lob medo mala-tumsën.”

Mehönon Pin Deneruu Demij Vu Anutu

¹⁸ Hil naraḵ ni bë, Anutu ahë sengën benevo nipaya nyëvewen neyam vu yaḡek loḵ yah vu alam pin sën deneruu demij vu yi, gedenevonḡ nḡaa nipaya medenedahun yi gaḡek anon raḵ hir nḡaa nipaya lo. ¹⁹ In Anutu yi nḡaa sën hil ayoh vu bë ḡalë majaḵ ni lo neggëp ranḡah vu alam sën deneruu demij vu yi agi. In Anutu yö tato ranḡah vu mehönon pin ggovek ya. ²⁰ Yönon, alam delë dob los nḡaa pin sën Anutu tung lo wirek beyam verup gwëbeng, lom sënë tato Anutu yi nḡaa vahi sën mehönon su deyoh vu bë degelë jaḵ malaj rë lo vu hil. Log nḡaa sën hil su ayoh vu bë ḡalë jaḵ malad rë lo, og saga tateḵin Anutu yi degwa los yi niwëëk böpata sën neggëp ving yi degwata los degwata lo ranḡah vu hil. Nebë sënë, om mehönon su deyoh vu bë dedah hir nipaya vun gedenanër nabë, “Sa su raḵ ni bë nḡaa nipaya rë!” ²¹ In mehönon deraḵ Anutu ni rëḵ su kwaj nevo bë Anutu yönon bedeko arë raḵ rë. Gesu kwaj vesa vu yi in nḡaa nivesa vesa pin sën vo vu sir lo rë. Gaḵ kwaj nesepa loḵ gaḡek meris meris bedenetu alam kwaj masën bedenedo loḵ malaḵenu. ²² Deḵo sir raḵ medenenër bë, “He alam los kwamin!” rëḵ ma gedetu alam kwaj masën. ²³ Gederuu demij vu Anutu, mehö los niwëëk sën su nediik rë lo. Log tum nḡaa sën denediik medenepetar ya lo nebë mehönon, gesoḵ los reggu genyël lo, og denesemu ḵenuj medeneḵo arëj raḵ medenejom raḵ vu sir.

Nipaya Aggagga

²⁴ Lob Anutu nilëlin sir bë, maam kwaj nipaya yö geli sir na vu nḡaa nipaya sën ahëj neving lo, gevu nḡaa ningöhek sën su yoh vu rë lo,

beyö debasap navij. ²⁵Alam nebë sënë denevuu Anutu yi gägek anon ya gedenepekwe medeneḵo gägek kuungsën raḵ. Log deneruu demij vu Anutu sën ngaa pin ala lo, gedenejom raḵ vu ngaa sën Anutu tung lo gedenesepa loḵ yö hir aggata. Nij nelëlin Anutu sën hil gaḵo arë jaḵ na vavunë mebare mena degwata los degwata lo. Yönon. ²⁶Om sën Anutu nilëlin sir bë yö demedo doḵ hir ngaa nipaya sën malaj anon in lo. Avëh og nij nelëlin hir aggata niröp sën dejaḵ maluh lo, gedeneeggërin sir yah medenevonḡ ngaa sën su yoh vu rë lo ving avëh ngwë. ²⁷Gemaluh ving nebë saga. Nij nelëlin aggata niröpsën sën degeḵo avëh lo gayoj vev rasap rasap nebë nengwah in bë yö degevonḡ ngaa nipaya vu maluh ngwë. Maluh sënë denevonḡ ngaa nimumsën ving mehö ngwë lob yö denëḵo nyëvewen nipaya loḵ yah, yoh vu hir nipaya sënë. ²⁸In nij nelël bë su kwaj bo Anutu gëp ayoj, lom Anutu lëëin sir ya beyö medo denevonḡ yoh vu kwaj nipaya sënë, bedenevonḡ ngaa nipaya aggagga sën su yoh vu bë mehönon degevonḡ rë lo. ²⁹Denevonḡ ngaa pin sën su niröp rë lo bengaa nipaya pin pup ayoj. Ayoj nevu nevu in ngaa nipaya pangsën gedenele alam vahi paya. Ayoj nesis yi vu alam vahi ga, denesis alam medenediik. Denenër sir ga, denetetuhin mehö ngwë gedenevonḡ paya vu sir. Denevengwëng gägek yah nenga raḵ mehö ngwë ga, ³⁰denenër gägek kuungsën raḵ mehö ngwë ving bë nij paya. Denelë Anutu paya medenesis begö vu yi ga, denenër pelësën ga, denëḵo sir raḵ medenevonḡ paanḡ. Denevër ngaa nipaya mewis mewis verup. Gedenekeyëh amaj lu ataj ayej. ³¹Kwaj ma! Denenër rëḵ su denevonḡ yoh vu hir gägek rë. Su ahëj neving sir sën yiḵ sir degwa timu lo rë. Gesu kwaj nevonḡin mehö ngwë rë. ³²Anutu yi horek nër nebë alam sën degevonḡ ngaa nabë sënë og yoh vu bë denadiik bemalaj nama. Lob alam sënë derak horek sënë ni ggovek ya, rëḵ ma gemedo denevonḡ ngaa nebë sënë. Lob su denevonḡ sënë mu rë, gaḵ kwaj vesa in alam sën denevonḡ ngaa nebë agi ving, medenepisek in sir medenelev horek in.

Anutu Nenḡo Hil Gägek Degwa Og Neseḡgi Niröp

2 ¹Om sa nanër vu ham ti ti sën ham nenër mehö ngwë bë nij paya lo nabë: Su gëyoh vu bë gedah ngo hong nipaya vun rë. In gëngo! Genenër mehö ngwë bë nipaya, lob sënë og yiḵ genenër valeḵ hong ving nebë saga bë nim paya. In yiḵ ngaa sën genenër raḵ yi lo, og yiḵ genevonḡ nebë sënë ving. ²Lob hil arak ni bë Anutu nevo nipaya nyëvewen vu alam sën denevonḡ ngaa nebë agi, lob sënë og Anutu nevonḡ yoh vu. ³Om hong sën genenër alam sën denevonḡ ngaa nipaya nebë agi bë nij paya lo, rëḵ mu yiḵ genevonḡ nebë sënë ving, ma gekuung bë? Su gëyoh vu bë rëḵ gebeya in Anutu megenoh nenga in nyëvewen rë. ⁴Ma nebë va? Anutu nevonḡ nivesa rot vu hong menëḡin hus adingsekë rot gesu nevo nyëvewen vu hong pevis rë. Anutu yi ngaa nivesa sënë, maḵ gekuung bë ngaa meris-a? Gaḵ

Anutu nevonḡ nivesa vu hong sënë in bê gegwërin hong. ⁵Sën ayom niwëëk ata gesu ḡnewërin hong rë lo, og sënë nebë sën ngo ḡnebun hong nipaya nyëwewen raḡ bun, lom Anutu ahë sengën rot vu hong. Rëḡ mëm doḡ buk-ahësengën-yi sën Anutu bo nyëwewen niröp noh vu mehönon pin lo, og rëḡ ḡnatök vu nyëwewen böpata jaḡ hong nipaya sënë. ⁶In rëḡ bo nyëwewen gelek mehönon pin noh vu nḡaa sën denevonḡ lo. ⁷Alam sën denejom sir ahon medenedo raḡ nḡaa nivesa medenevonḡ in bê denatu alam-los-bengöj gelos arëj böp gedemedo malaj-tumsën lo, og Anutu rëḡ gevonḡ bedemedo malaj-tumsën degwata los degwata. ⁸Gaḡ alam sën yö kwaj nevo sir mu gedeneruu demij vu ḡaḡek anon, gedenesepa loḡ nḡaa nipaya lo, og Anutu rëḡ ahë sengën böpata mebo nyëwewen nipaya rot vu sir. ⁹Maggin böpata los nisanḡsën rëḡ gebom alam pin sën denevonḡ nḡaa nipaya lo. Alam Yuda namuḡin, loḡ mëm alam-yu-ngwë gökin. ¹⁰Gaḡ alam pin sën denevonḡ nivesa lo, og Anutu rëḡ gevonḡ bedenatu alam-los-bengöj, garëj böp jaḡ, bayoj ḡëp revuh. Rëḡ alam Yuda namuḡin, loḡ alam-yu-ngwë gökin. ¹¹In Anutu su kwa nevo mehönon arëj bê sir böp benevonḡ nyëwewen vu sir rë, gaḡ nevonḡ nyëwewen yoh vu nḡaa sën denevonḡ lo.

¹²Lob alam-yu-ngwë sën su denesepa loḡ alam Yuda hir horek rë lo, og Anutu su rëḡ seggi sir jaḡ alam Yuda hir horek rë, rëḡ mu rëḡ malaj nama geving in su denesepa loḡ yö hir aggata niröp rë. Gaḡ alam sën denesepa loḡ alam Yuda hir horek lo, og Anutu rëḡ seggi sir jaḡ, gebo nyëwewen vu sir in dekeyëh. ¹³Alam sën denenḡo horek meris mu lo su rëḡ arëj nabë sir alam yohvu ḡëp Anutu mala rë. Gaḡ alam sën denesepa loḡ horek lo mu, sën mëm rëḡ arëj nabë sir alam yohvu. ¹⁴Nebë sënë lob alam-yu-ngwë su deneraḡ alam Yuda hir horek ni rë, rëḡ mu yö denesepa loḡ yö hir horek vahi beya nevaleḡ ḡaḡek vahi sën alam Yuda hir horek nër lo. Om sir duḡin alam Yuda hir horek rëḡ mu saga tato bê Anutu yi horek vahi neggëp loḡ ayoj ving. ¹⁵In hir horek neggëp loḡ ayoj bekwaj nevo nḡaa vahi bê nivesa genḡaa vahi bê nipaya, lom deneseggi sir loḡ ayoj bedenener bê denevonḡ sënë, og yoh vu, gesagi, og su yoh vu rë. ¹⁶Log Anutu rëḡ nanër vu Buk-tamusën, lob Kerisi Yesu rëḡ seggi mehönon pin hir ḡaḡek vunsën nabë sën sa nanër ranḡah vu ham loḡ Bengö Nivesa lo.

Alam Yuda Devonḡ Ving Bë Horek Yoh Vu Bë Doḡ Vu Sir

¹⁷Gaḡ hong! Arëm nebë Yuda, gekwam nevo bê horek sën Anutu vo vu alam Yuda lo yoh vu bê doḡ vu hong in ḡaḡek. Genḡo genëḡo arëm raḡ meḡenenër bê Anutu-yi-alam hong. ¹⁸Ḡeraḡ Anutu kwa ni. Ḡeluk dub loḡ horek saga ggovek, om sën ḡeraḡ aggata niröpsën-yi ni bahëm neving. ¹⁹Gekwam nevo bê ḡeyoh vu bê ḡetato aggata niröp vu alam malaj ḡenod, lob alam sën denedo loḡ malaḡenu lo, og ḡetato ranḡah vu sir.

²⁰Log kwam nevo ving nebë kwa los ḡaḡek anon pin neggëp loḡ ham horek sagi, om sën ḡeyoh vu bê ḡebo kwa vu alam kwaj masën meḡetahu

alam sën denedo ngöḵ ngöḵ nebë hurmahen lo doḵ ḡaḡek. ²¹Yönon, ḡenetahu alam vahi, rëḵ nebë va sën su ngo ḡenetahu hong loḵ rë-ë? Genenër vu alam bë su degodeḵ, rëḵ mu ngo ḡenehodeḵ. ²²Geḡenenër bë alam su degevonḡ baggëb, rëḵ mu ngo ḡevonḡ. Nim nelëlin anutu-kuungsën rëḵ mu ḡeneloḵ ya alam dahis hir dub ayo meḡenehodeḵ hir anutu-kuungsën hir nḡaa. ²³Ngo ḡeneḵo arëm raḵ meḡenenër bë ḡerak Anutu yi horek ni, rëḵ mu ngo ḡenekweyëh yi horek meḡenevasap Anutu arë raḵ nḡaa nebë saga. ²⁴Yönon, sënë yoh vu ḡaḡek sën neggëp loḵ Anutu-yi-ḵapiya lo bë: Alam dahis denenër pelësën raḵ Anutu arë, log degwa vu ham.

Bë Degerah* Navij Og Saga Su Yoh Vu Bë Geḵo Sir Nah Vu Anutu Rë

²⁵Sën derah* navim lo, nabë ḡesepa doḵ Horek, og sakaḵ nḡaa nivesa. Yönon, derah* navim vorot, rëḵ mu nabë ḡekweyëh horek, og yiḵ nebë sën su derah* rë. ²⁶Nebë sënë, om mehöti sën su derah* navi rë lo, nabë sepa doḵ horek, og mehö sënë rëḵ bengö na nabë alam sën derah* navij vorot lo. ²⁷Yönon, Anutu vonḡ horek meneggëp vu hong Yuda, lob derah* navim ving. Rëḵ nim lël meḡenekweyëh horek, om mehö-yu-ngwë sën su derah* navi rë rëḵ nesepa loḵ horek anon lo, og yi huk saga tato rangah bë nim paya om rëḵ gweḵo nyëvewen. ²⁸Alam Yuda og Anutu-yi-alam sir, rëḵ mu nabë mehöti ama lu ata Yuda, og saga mu su yoh vu bë gevonḡ bemehö saga natu Anutu-yi-alam yönon rë. Log nabë degerah* mehöti navi, og saga mu su yoh vu bë gevonḡ bemehö saga natu Yuda ti yönon rë. ²⁹Gaḵ yiḵ mehö sën ayo neya timu vu alam Yuda hir nḡaa lo, sën yi Yuda soḡek. Log yiḵ mehö sën ayo neya timu vu Anutu lo, sën netu Anutu-yi-alam soḡek. Mehö nebë sënë su nesepa loḵ horek meris mu rë, gaḵ nesepa loḵ los kwa nevo, bayo neya timu. Mehönon maḵ su rëḵ degeḵo mehö nebë sënë jaḵ rë, gaḵ Anutu yö rëḵ geḵo yi jaḵ.

Nḡaa Nipaya Su Yoh Vu Bë Dahun Nḡaa Nivesa Rë

3 ¹Nebë sënë, om alam Yuda rëḵ dekesuu mehö ngwë nabë va? Geva nivesa neverup raḵ sën denerah* navij-ë? ²Alam-e! Yi nḡaa nivesa aggagga neggëp! Nyëmuḡinsën nebë sënë: Anutu vo yi ḡaḡek vu alam Yuda in bë degeḡin. ³Yönon, rëḵ mu sir la su denevonḡ yoh vu ḡaḡek sënë rë. Om Anutu maḵ rëḵ gevek hir nḡaa nipaya saga babu bedahun yi ḡaḡek nivesa na? ⁴Rëḵ nama! Nabë mehönon pin denanër ḡaḡek kuungsën, og sënë su rëḵ pekwë Anutu rë, gaḵ yö rëḵ medo menanër yönon degwata los degwata. Yiḵ yoh vu ḡaḡek sën neggëp loḵ yi ḵapiya lo bë:

“Hong ḡaḡek pin og niröp rot.

Om nabë degevonḡ ḡaḡek vu hong, og rëḵ kwesuu sir yönon.”

⁵Om hil rëḵ nanër nabë va? Nabë hil nehevonḡ nḡaa nipaya gAnutu nevonḡ nḡaa yohvu mu, og maḵ Anutu su yoh vu bë bo nyëvewen doḵ

nah hil ngaa nipaya rë? In hil ngaa nipaya tato yi ngaa nivesa rangah bevong barë böp raḵ mekesuu-a?—sënëḵ sa nesepa loḵ mehönon kwaj mu mesenër— ⁶rëḵ nama! Hil su rëḵ nanër nabë saga rë, in nabë Anutu su mehö yohvu rë, og su yoh vu bë rëḵ seggi mehönon hir ngaa pin bebo nyëvewen doḵ nah vu sir rë.

⁷Log nabë hil nanër nabë mehönon degeḵo Anutu arë jaḵ rot, in delë bë sa mehö gaḵek kuungsën, rëḵ yi og mehö nenër gaḵek los anon, og maḵ su yoh vu bë rëḵ bo nipaya nyëvewen doḵ nah vu sa rë? In ngaa nipaya sën sa nehevong lo tato yi ngaa nivesa rangah barë böp raḵ mekesuu-a? ⁸Bë nabë sënë, og hil rëḵ nanër nabë, “Ham-o! Behil ḡevong ngaa nipaya in ngaa nivesa rëḵ berup jaḵ!” Log alam vahi denekuung raḵ medenenër gaḵek raḵ he yah nenga bë he nanër nebë sënë! Rëḵ ma! Hil su ayoh vu bë ḡevong nabë sënë rë! Om alam sën denenër bë aga rëḵ degeḵo nyëvewen doḵ nah beyoh vu.

Mehö Nivesa Ti Su Nedo Rë

⁹Om-a? Maḵ hil Yuda kesuu alam-yu-ngwë? Ma veröḵ yi! He nër ggovek ya bë hil pin nado loḵ ngaa nipaya ayo peggo. Hil Yuda los alam-yu-ngwë pin. ¹⁰In gaḵek neggëp loḵ Anutu-yi-ḵapiya nebë:

“Mehö nivesa ti su nedo rë, gema veröḵ yi.

¹¹ Mehö los kwa ti su nedo rë,

geti su nesero Anutu in bë jaḵ ni rë.

¹² Mehönon pin deyoh paya in aggata niröp,

gesir pin los dahis nij paya raḵ.

Gaḵ mehöti su nevong ngaa nivesa rë, gema veröḵ yi.

Ti su nebë sënë menedo rë.”

¹³ “Avij nebë asoreng vu bedub ggëp netöḵ,

gedaggej nenër gaḵek kuungsën.”

“Vong bë nyël nevu parahek nipaya nedo loḵ avij”,

¹⁴ “medeneterot mehönon raḵ gaḵek nipaya”.

¹⁵ “Deneserög pevis in bë dengis mehönon medenadiiḵ.

¹⁶ Denevong rii raḵ ngaa nivesa pin vu nyëḡ pin sën deneya lo,

bedenevong maggin vu alam.

¹⁷ Malaj nesepa begö gesir duḡin gaḵek-ahë-yes.”

¹⁸ “Su kwaj nevo Anutu bedeneggöneng in yi rë.”

¹⁹Yönon, hil araḵ ni bë gaḵek sën neggëp loḵ horek lo neggëp vu alam sën deneggevek horek babu lo. Rëḵ mu Anutu yi horek og neggëp in bë mehönon pin nij namum bayej nama, gedejaḵ ni nabë gaḵek neggëp vu sir berëḵ degeḵo nyëvewen jaḵ hir nipaya. ²⁰In sën hil sepa doḵ horek lo, og su yoh vu bë gevong bemehöti natu mehö niröp ḡep Anutu mala rë. Gaḵ yiḵ timu sënë nebë horek netato hil ngaa nipaya rangah vu hil behil naraḵ ni bë hil ḵeyëh.

Mehö Sën Ayo Neya Timu Vu Kerisi Lo, Og Mëm Arë Nebë Mehö Yohvu

²¹Wirek Anutu tato rangah raḵ horek los alam-denenër-gägek-rangahsën hir gägek bë yi mehö yohvu yönon, rëḵ gwëbeng og yö tato raḵ agga ngwë. ²²Nḡaa agga ngwë sënë sën netato bë Anutu mehö yohvu yönon lo nebë: Nabë mehöti ayo na timu vu Yesu Kerisi, og Anutu rëḵ nanër yi nabë mehö yohvu. Lob alam pin sën ayoj na timu vu yi lo yiḵ arëj nebë sënë. Alam Yuda galam-yu-ngwë ving. ²³Yönon! Hil mehönon pin nehevong nḡaa nipaya, gehil araain besu ayoh vu bë ðevong noh vu Anutu kwa rë. ²⁴Rëḵ Anutu vong semusën sënë vu hil nyëmasën nebë hil atu alam yohvu, degwa raḵ sën Kerisi Yesu loḵ yah hil bed bediik in hil lo. ²⁵Anutu ggooin Yesu raḵ in bë nadiik beḵöḵ keseh in kevoh alam sën ayoj na timu vu yi lo hir nḡaa nipaya na. Anutu su nevonḡ newa newa benevo nyëvewen loḵ yah alam hir nḡaa nipaya pevis rë, gaḵ yö jom yi ahon. Loḵ mëm vong Kerisi yam bediik loḵ yah hil bed in bë tato rangah nabë su kwa nevirek in mehönon hir nḡaa nipaya rë, gaḵ yi og mehö yohvu benevo nyëvewen loḵ yah. ²⁶Kë, vong Kerisi yam loḵ buk sën gwëbeng agi in bë tato rangah nabë yi mehö yohvu yönon. Lob vong yam in bë hil ajaḵ ni nabë Anutu su nevonḡ nḡaa jeggin jeggin rë. Gaḵ mehöti sën ayo na timu vu Yesu lo, og Anutu rëḵ nanër yi geving nabë yi mehö yohvu. ²⁷Nebë sënë, om hil anoh aggata tena in bë gaḵo arëd jaḵ nabë hil alam yohvu? Ma! Aggata su neggëp rë! In va nenërin sën hil gaḵo arëd jak-ë? Horek nenërin-a? Ma huk sën hil nehevong lo nenërin-a? Ma! Nḡaa nivesa ti su neggëp vu hil rë, gaḵ hil nehevong ving bë Yesu diik loḵ yah hil bed, om hil su ayoh vu bë gaḵo nḡo arëd jaḵ rë. ²⁸In hil araḵ ni nebë hil atu alam yohvu raḵ sën hil ayod neya timu vu Yesu lo, gaḵ su neraḵ sën hil nesepa loḵ horek lo rë. ²⁹Ma nebë va? Maḵ alam Yuda mu yö hir Anutu sënë ma, alam-yu-ngwë hir Anutu ving-a? Gaḵ yiḵ alam-yu-ngwë hir Anutu ving! ³⁰In yiḵ Anutu yö timu. Lob alam sën derah* navij gayoj neya timu vu Yesu lo, sën Anutu rëḵ nanër sir nabë sir alam yohvu. Log yiḵ alam sën su derah* navij rë, rëḵ ayoj neya timu vu Yesu lo, yiḵ Anutu rëḵ nanër sir geving nabë sir alam yohvu. ³¹Om sën hil ayod neya timu vu Yesu lo maḵ dahun horek ya betu nḡaa meris-a? Ma! Gägek sën sa ḵevu agi tato bë horekeḵ nḡaa anon ving.

Anutu Nër Abraham Bë Yi Mehö Yohvu

4 ¹Abraham ni nebë hil behil dobahë yi. Om hil rëḵ nanër va jaḵ yi? ²Yönon, nabë Abraham tu mehö yohvu raḵ yi huk, og yoh vu bë yö geḵo arë jaḵ. Gaḵ gëp Anutu mala og ma! ³In Anutu-yi-ḵapiya nër bë, “Abraham ayo neya timu vu Anutu, lob Anutu kwa nevo benër yi nebë mehö yohvu.”

⁴Log nabë mehöti gevonḡ huk megeḵo monë jaḵ, og hil su nanër nabë neḵo monë saga nyëmasën. Gaḵ mu neḵo raḵ yi huk. ⁵Nebë saga, om

nabë mehöti ayo na timu vu Anutu sën yoh vu bë nanër mehönon nij paya nabë sir alam yohvu lo mu, gesu kwa bo yi huk nabë Anutu rëk gevong nyëvewen doḵ nah menanër yi nabë mehö yohvu rë, og mëm Anutu rëk gelë nabë ayo neya timu vu yi, lob rëk nanër yi nabë yi mehö yohvu.

⁶Log Davit nër raḵ mehö nebë sënë ving nebë, “Mehöti sën hen huk nivesa ma, rëk Anutu nenër yi nyëmasën nebë mehö yohvu lo, og mehö nebë sënë rëk kwa vesa rot.” ⁷Log nër ving bë:

“Alam sën Anutu ḵo hir ngaa nipaya vër medahun ya lo, og kwaj vesa!

⁸Gemehöti sën Mehöböp nër yi bë ngaa nipaya su neggëp vu yi rë lo, og kwa vesa.”

⁹Om alam sën denerah* navij lo, kwaj vesa in sën Anutu kevoh hir ngaa nipaya ya lo, log yik alam sën su denerah* navij rë lo, og kwaj vesa in Anutu kevoh hir ngaa nipaya ya ving. Ham kwamin bo Abraham gökin rë! Hil nanër nebë: Anutu kwa nevo bë Abraham ayo neya timu vu yi lom nër yi nebë mehö yohvu.

¹⁰Lob Anutu nër Abraham nebë yi mehö yohvu nangërek-a? Maḵ rah* navi ggovek ya rëk mëm, ma su rah* navi rë? Gaḵ su rah* navi rë geyö nahën, log Anutu nër yi nebë yi mehö yohvu. ¹¹Loḵ mëm rah* navi, lom navi tato bë ayo neya timu vu Anutu ggovek ya om sën Anutu nër yi vorot bë yi mehö yohvu. Lob tu alam pin sën su denerah* navij rë rëk ayoj neya timu vu Anutu lo hir dobahë, in tato nebë Anutu rëk nanër sir geving nabë sir alam yohvu. ¹²Getu alam sën denerah* navij lo vahi hir dobahë ving. Sir sën denerah* navij lo rëk su kwaj nevo saga mu rë, gaḵ denesepa loḵ Abraham vaha bayoj neya timu vu Anutu, nebë sën Abraham su rah* navi wirek rë, rëk ayo neya timu vu yi lo.

Anutu Yi Gägek Yam Vu Alam Sën Ayoj Neya Timu Vu Yi

¹³Anutu su kwa vo bë Abraham nesepa loḵ horek om sën ggooin losho yi mewis lo raḵ in bë mehönon pin degevek babuj rë. Gaḵ lë bë Abraham ayo neya timu vu yi, lob nër yi bë yi mehö yohvu, lom mëm sën nër bë rëk gevong bemehönon pin degevek yi mewis lo babuj. ¹⁴Rëk nabë mehönon pin saga degevek alam sën denesepa loḵ horek lo babuj mu, og sën hil ayod neya timu lo tu ngaa meris mu, gAnutu hen gägek sën joo venuh lo anon ma. ¹⁵Hil araḵ ni bë horek netato bë hil rëk gaḵo nyëvewen doḵ nah hil ngaa nipaya. Gaḵ bë horek nama, og hil su ayoh vu bë nanër nabë mehönon denekeyëh horek rë. ¹⁶Nebë sënë, om Anutu yi gägek semusën rëk anon jaḵ vu alam sën ayoj neya timu vu yi lo. Lob vongin bë gevong semusën sënë nyëmasën vu hil geving Abraham yi mewis pin benatu hil ngaa. Su rëk gevong vu Abraham yi mewis sën denesepa loḵ horek mu lo menatu hir ngaa rë, gaḵ rëk gevong vu alam

pin sën ayoj neya timu vu yi nebë Abraham lo menatu hir nãaa. In Abraham tu hil pin sën hil ayod neya timu vu Yesu lo hil dobahë. ¹⁷Yoh vu gägek sën neggëp loḵ Anutu-yi-ḵapiya lo bē: “Sa hevong hong tu alam ngahiseḵë hir dobahë.” Lob Abraham tu hil dobahë ggëp Anutu mala in ayo neya timu vu yi. Gevong ving bē Anutu yoh vu bē nanër balam-diiḵsën dekedi jaḵ nah medemedo malaj-tumsën, geyoh vu bē nanër gägek jaḵ alam sën deberup vu tamusën lo geving nabë sën denedo vorot lo.

¹⁸Nãaa sën Anutu nër agi su anon raḵ in Abraham lë vorot mevong ving niwëëk rë, gaḵ vong ving niwëëk bē rëḵ anon jaḵ yonon nabë sën lë raḵ mala lo. Nebë sënë, om sën tu alam ngahiseḵë hir dobahë yonon yoh vu sën Anutu nër lo bē, “Hong mewis lo rëḵ deberong nabë betuheng!” ¹⁹Abraham yi ngebek dus raḵ mehödahis nemadvahi (100), lom navi su niwëëk yoh vu bē geḵo nalu rë. Lob yiḵ venë Sara nebë saga ving. Abraham raḵ sënë ni, rëḵ ma gevong ving niwëëk. ²⁰Anutu nër bē nãaa sagi rëḵ berup, lom Abraham su kwa neya luu luu in rë. Gaḵ vong ving niwëëk geḵo Anutu arë raḵ, ²¹geraḵ ni bē Anutu yoh vu bē rëḵ gevong gägek sën nër lo banon jaḵ. ²²Lob Anutu raḵ ni bē Abraham ayo neya timu vu yi nebë sënë, lom nër yi bē yi mehö yohvu.

²³Log gägek sënë neggëp loḵ Anutu-yi-ḵapiya bē, “Anutu nër yi bē yi mehö yohvu.” Lob sënë og su nër Abraham yö timu rë. ²⁴Gaḵ nër raḵ hil ving. Bē hil ayod na timu vu Anutu sën nër behil Mehöböp Yesu kedi raḵ yah vu bedub ggökin lo, og mëm rëḵ gelë hil nabë saga geving menanër nabë hil alam yohvu. ²⁵Anutu vong Yesu yam beḵo hil nãaa nipaya nyëvewen raḵ yah yi mediik. Log Anutu nër mekedi raḵ yah ggökin in bē nanër hil nabë hil alam yohvu.

Anutu Nër Hil Bë Hil Alam Yohvu

5 ¹Hil ayod neya timu vu Yesu lom Anutu nenër hil nebë hil alam yohvu, om sën hil los Anutu nado revuh ti degwa raḵ hil Mehöböp Yesu Kerisi. ²Hil ayod neya timu vu yi, lom sën gwëbeng og Anutu nelë hil nivesa gehil kwad vesa rot, in hil araḵ ni bē rëḵ geḵo hil nah yi nyëg mebo semusën nivesa vesa pin vu hil. ³Rëḵ mu hil su napisek in sagi mu. Gaḵ hil napisek in maggin sën netöḵ vu hil lo geving. In hil naraḵ ni bē maggin nevo niwëëk vu hil in bē mëm hil nid gengoin menajom hil ahon mekerë maggin. ⁴Lob nabë hil najom hil ahon mekerë maggin, og hil rëḵ natu alam los nid wëëk gengaa maggin su rëḵ kepë hil rë. Lob nabë hil nid wëëk nabë saga, og hil rëḵ abo kwad in nãaa nivesa vesa sën Anutu ggooin raḵ bē gevong vu hil lo. ⁵Lob nabë hil abo kwad in nãaa sënë, og Anutu su rëḵ gevong behil nid namum rë, in vong Anon Vabuung yam vu hil vorot, in bē bër hil kwad jaḵ buk pin nabë Anutu kwa pesivin hil. ⁶Wirek og hil su ayoh vu bē gaḵo hil vër in hil nãaa nipaya rë, rëḵ

Anutu ggooin buk raḵ, lob Kerisi diiḵ loḵ yah hil mehōnon nid paya lo sēnē bed. ⁷Nabē mehōti nadiiḵ in bē doḵ vu mehō nivesa ti, og hil rēḵ ḵenud na in, in su alam ngāhiseḵē denevonḡ nebē saga rē. Yōnon, maḵ alam ti ti deyoh vu bē nij dēl jaḵ sir medenadiiḵ doḵ nah mehō nivesa ti ben. ⁸Rēḵ mu hil ngo nahēn nado los hil ngāa nipaya, log Kerisi diiḵ in bē doḵ vu hil. Lob Anutu tato raḵ sēnē bē kwa pesivin hil pangḡsēn. ⁹Om sēn nēr hil bē hil atu alam yohvu ggovek ya, degwa raḵ Yesu niḵōḵ. Nebē sēnē, om gwēbeng hil araḵ ni yōnon bē rēḵ doḵ vu hil rot gehil su rēḵ ḡaḵo nyēvewen jaḵ hil ngāa nipaya rē. ¹⁰Wirek hil ngo nahēn medo nasib begō vu Anutu, loḵ Nalu diiḵ loḵ buk sēnē in bē gevonḡ mamer vu hil los Anutu behil medo jevuh ti. Nebē saga lob gwēbeng hil los nado revuh ti, om hil araḵ ni yōnon bē Anutu rēḵ ḡeḵo hil nah vu yi behil rēḵ medo malad-tumsēn, in Kerisi nedo mala-tumsēn vorot. ¹¹Lob yiḵ su nebē sēnē mu rē, ḡaḵ gwēbeng og hil kwad vesa vu Anutu in hil Mehōbōp Yesu Kerisi vonḡ mamer vu hil los Anutu.

Adam Vonḡ Bemehōnon Denediḵ, Loḵ Tum Yesu Vonḡ Om Rēḵ Demedo Malaj-Tumsēn

¹²Lob hil araḵ ni bē ngāa nipaya pum raḵ mehō timu nyēdahis, loḵ mēm ngāa nipaya lo yoh vu dob pin yiḵ degwa raḵ yi. Log diiḵsēn pum raḵ ngāa nipaya, lob nevonḡ bemehōnon pin denediḵ. In alam pin denevonḡ ngāa nipaya. ¹³Vu buk muḡinsēn Anutu su vo Horek-nemadluho vu mehōnon rē, lob vu buk saga ngāa nipaya negḡēp dob vorot. Om loḵ buk saga og Anutu su yoh vu bē nanēr nabē mehōnon denekeyēh horek rē, in Horek su negḡēp rē. ¹⁴Rēḵ mehōnon dediḵ loḵ Adam yi buk beyam verup loḵ Moses yi buk. Lob diiḵsēn dahun mehōnon pin. Rēḵ mu mehōnon saga su dekeyēh horek nebē sēn Adam keyēh lo rē, in Horek su negḡēp loḵ hir buk saga rē. Rēḵ denediḵ ving. Lob yiḵ mehō sēn verup vu tamusēn lo vonḡ ngāa ngwē nebē Adam. ¹⁵Rēḵ Anutu yi semusēn og bōpata rot kesuu ngāa nipaya sēn Adam vonḡ lo. In alam ngāhiseḵē denediḵ raḵ mehō timu saga yi ngāa nipaya, rēḵ mu Anutu vonḡ mehō timu sēn Yesu Kerisi beḵo yi semusēn bōpata yam vu hil behil haḵo nyēmasēn. Lob semusēn nyēmasēn sēnē semu alam ngāhiseḵē rot bekesuu diiḵsēn.

¹⁶Lob ngāa nipaya sēn verup raḵ mehō timu agi luho semusēn sēn hil haḵo nyēmasēn lo, luho hir anon su negḡēp ti rē. ḡaḵ mehō timu sēn nekeyēh horek lo, og Anutu seggi yi ḡaḡek benēr bē mehō nipaya om mehōnon rēḵ denadiḵ bemalaj nama. Rēḵ vu tamusēn galam ngāhiseḵē denekeyēh ḡaḡek, og Anutu vonḡ yi semusemu nyēmasēn yam, lob mēm nēr hil bē hil alam yohvu. ¹⁷In vu muḡinsēn mehō timu keyēh horek, rēḵ mehōnon pin dediḵ raḵ mehō saga yi keyēhsēn. Log vu tamusēn sagi, og Anutu nēr alam pin sēn deneḵo semusēn vu Yesu Kerisi nyēmasēn

lo nebë sir alam yohvu. Om Yesu rëk gevong bedenatu alam-los-bengöj medemedo malaj-tumsën geving yi degwata los degwata. ¹⁸In yik nebë sënë. Mehö timu vonö ngaa nipaya, lob yi nyëvewen yoh vu mehönon pin bë denadiik berëk malaj nama. Log yik mehö timu vonö ngaa yohvu, lob Anutu nër bë mehönon pin deyoh vu bë denatu alam yohvu medemedo malaj-tumsën jak yi. ¹⁹Mehö timu keyëh gägek, lob sënë vonö balam pin detu alam nij paya. Log yik mehö timu sepa loḵ gägek, lob sënë rëk gevong balam ngahisekë denatu alam yohvu.

²⁰Log Horek verup ving, lom tato ngaa nipaya vahi ving bengahisekë loḵ. Ngaa nipaya ngahisekë loḵ, rëk mu semusën böpata sënë yam bekesuu ngaa nipaya. ²¹Yönon, ngaa nipaya tu ala muḡin bevongin bë dahun hil behil malad nama. Rëk mu semusën yam in bë kesuu ngaa nipaya begevong mehönon medenatu alam yohvu medemedo malaj-tumsën degwata. Semusën sënë nebë hil Mehöböp Yesu Kerisi diik in hil.

Bël-Ripeksën Tahu Bë Hil Adiiḵ Ving Kerisi

6 ¹Om hil rëk nanër nabë va? Maḵ hil nanër nabë hil ngo medo gevong ngaa nipaya in Anutu yö medo gevong yi semusën nam vu hil nyëmasën gök gökin-a? ²Ma! Rëk nama! Bë hil atu Kerisi-yi-alam, og yik nebë sën hil adiiḵ vorot, om hil su nehebë nengad vu ngaa nipaya benesepa loḵ ggökin yah rë. ³Sën hil aripek bël raḵ Yesu Kerisi arë lo tahu bë hil adiiḵ ving yi gehil atu mewis raḵ. Ma ham su raḵ ni rë? ⁴Nebë saga, om sën hil aripek bël lo tahu sën Kerisi diik medelev lo, gevong bë hil ngaa muḡeng diik beneggëp loḵ söv. Om hil natu mewis jak nabë sën Anutu tato niwëëk beKerisi kedi raḵ vu bedub ggökin betu mewis lo.

Hil Rëk Medo Malad-Tumsën Geving Kerisi

⁵Yönon! Hil ngaa muḡeng diik ya nebë sën Kerisi diik lo gehil atu yi alam. Nebë sënë, om hil rëk natu mewis nabë sën Kerisi kedi raḵ ggökin betu mewis lo, behil medo malad-tumsën geving yi. ⁶Hil araḵ ni bë vonö bë hil ayod muḡeng diik ya raḵ kelepeḵo* ving Kerisi in bë gevong bengaa nipaya niwëëk sën nevong huk loḵ hil navid lo nama na, in hil su sepa doḵ ngaa nipaya gökin nah. ⁷In ngaa nipaya og su yoh vu bë kepë mehö sën diik lo gökin nah rë.

⁸Lob hil ngaa muḡeng diik ya ving Kerisi, om hil gevong geving anon nabë hil rëk medo malad-tumsën geving yi. ⁹In hil araḵ ni bë Kerisi kedi raḵ ggökin ggëp bedub, om su rëk nadiik nah gökin rë. Diiksën su yoh vu bë dahun yi gökin rë. ¹⁰In diik beron timu, lob kevoh hil ngaa nipaya pin ya vorot. Rëk gwëbeng og nedo mala-tumsën beluho Anutu denedo revuh ti. ¹¹Om ham jak ni rë nabë Yesu Kerisi diik, om yik vonö bë ham diik ving beham su yoh vu bë sepa doḵ ngaa nipaya gökin nah rë. Gaḵ ham

tu Anutu-yi-alam bevong bë ham nedo malamin-tumsën ving yi. ¹²Ham navimin sën rëk petar na lo nevonğin bë ham sepa doḵ ngaa nipaya, rëk mu ham su ġurek ngaa nipaya babu megwevong. ¹³Ham su bo nemamin los vahamin lu ngaa vu ngaa nipaya in gwevong ngaa nipaya gökin nah. Gaḵ ham gwevong navimin pin los anomin dahis vu Anutu in ham nabë mehönon sën dediik ggovek rëk dekedi raḵ ggökin ggëp bedub medenedo vesaj ggökin yah lo. Geham gwevong navimin pin los dahis vu Anutu in ham gwevong ngaa yohvu mu jaḵ. ¹⁴Nabë saga loḵ mëm ngaa nipaya su yoh vu bë kepë ham gökin nah rë. In gwëbeng og ham su hurek horek babu menesepa loḵ rë, gaḵ ham nesepa loḵ Anutu yi ġaḡek semusën sën nevo vu ham nyëmasën lo.

Hil Natu Ngaa Niröpsën Yi Hur

¹⁵Om hil ġevong nabë va? Gwëbeng hil su rëk sepa doḵ horek in geḵo hil nah vu Anutu rë, gaḵ hil nesepa loḵ Anutu yi ġaḡek semusën sën nevo vu hil nyëmasën lo. Om maḵ hil ayoh vu bë medo ġevong ngaa nipaya ma nama? Ma rot! ¹⁶Ham raḵ ni ggovek! Bë ham bo navimin vu mehöti nabë ham gwevong huk vu yi megwevong noh vu aye, og ham tu yi hur. Yiḵ nebë saga, om ham su yoh vu bë sepa doḵ ngaa nipaya genengamin yes vu Anutu geving rë. In ham rëk gweḵo nyëvewen doḵ nah ngaa nipaya beham malamin nama veröḵ yi. Gaḵ bë ham nengamin yes vu Anutu, og rëk gevonḡ beham natu alam yohvu. ¹⁷Hil kwad vesa vu Anutu in wirek ham nesepa loḵ ngaa nipaya, rëk Anutu vonḡ yi ġaḡek yöḵ vu ham, lob ham nengamin yes benesepa loḵ los ayomin dahis. ¹⁸Ngaa nipaya duu ham ahon rëk Anutu ḵo ham vër in, gevonḡ beham tu yi hur sën denesepa loḵ ngaa yohvu mu lo. ¹⁹Rëk ham kwamin su niwëëḵ loḵ rë geyö nahën, om sën senër mesepa loḵ hil mehönon ngo kwad. Wirek ham navimin kehe ham beham nesepa loḵ ngaa nipaya los ngaa sën su neyoh vu rë lo beham kweyëh ġaḡek pangësën. Om gwëbeng ham dahun ham navimin los dahis, beham sepa doḵ ngaa yohvu mu in ham ayomin niröp jaḵ.

²⁰Wirek ham nesepa loḵ ngaa nipaya, gaḵ ham su nesepa loḵ ngaa yohvu rë. ²¹Lob vu buk saga maḵ ham neḵo nyëvewen nivesa nebë va raḵ ngaa nipaya sën ham nevonḡ lo? Ma! Lob gwëbeng og ham nimin nemum in ngaa nipaya saga, log ham raḵ ni bë diiḵsën tu ham nyëvewen om ham vonğin malamin nama! ²²Rëk ma gAnutu ḵo ham vër in ngaa nipaya bevong ham tu yö yi hur. Lob nyëvewen sën rëk bo doḵ nah vu ham lo nebë sënë: Ham ayomin niröp jaḵ, loḵ mëm ham rëk medo malamin-tumsën degwata. ²³In alam sën denesepa loḵ ngaa nipaya lo, og rëk degeḵo nyëvewen doḵ nah medenadiiḵ bemalaj nama. Rëk Anutu og nevo semusën vu hil nyëmasën raḵ hil Mehöböḵ Yesu Kerisi yi huk nebë hil medo malad-tumsën degwata.

Paulus Tahu Ġaġek Raġ Maluh Los Venëj

7 ¹Arig lo, sa nanër ġaġek sënë vu ham sën neraġ horek ni rot lo nebë: Horek tu ala menegin mehõnon yoh vu buk pin sën denedo vesaj lo. Ma ham su raġ ġaġek sënë ni rë?

²Lob yik nebë sënë: Nabë avëh jaġ regga beregga nahën nedo, og horek duu luho regga ahon. Rëġ nabë regga nadiik, og horek saga maya gesu duu yi ahon rë. ³Gaġ nabë regga yõ nahën nedo gevenë ya meraġ maluh ngwë, og horek nenër yi nebë nevonġ baggëb. Gaġ nabë regga nadiik, og horek sënë su ggërin yi rë, om nabë jaġ maluh ngwë og su nevonġ baggëb rë.

⁴Om arig lo, yik ham nebë sënë. Kerisi loġ yah ham bömin mediik in ham, lob sënë vonġ bë ham diik ving geHorek su negin ham ggökin rë, om ham yoh vu bë jaġ vu reggamin mewis. Ham reggamin mewis saga yik mehõ sën kedi raġ yah vu bedub ggökin in bë gevonġ behil ġevonġ Anutu yi huk banon jaġ lo. ⁵Wirek hil nõo nahën nesepa loġ nõaa nipaya sën hil malad anonin los navun hil in lo, loġ horek nërin nõaa nipaya sënë, rëġ mu sënë vonġ behil kwad nevo bë hil pasang ġevonġ rot. Hil nehevonġ rot, lob nõaa nipaya saga yi nyëvewen neggëp bë hil rëġ nadiik bemalad nama. ⁶Rëġ vonġ bë hil adiiġ ving Kerisi, om ƙo hil vër in Horek sën neduu hil ahon wirek lo, in bë su gegin hil gökin. Gaġ wirek, og hil nesepa loġ Horek sën dekevu meneggëp lo, rëġ mu gwëbeng og hil atu mewis raġ menesepa loġ nõaa sën Anon Vabuung netato vu hil lo.

Nõaa Nipaya Nevasap Hil

⁷Om hil rëġ nanër nabë va? Hil nanër nabë Horekeġ nõaa nipaya? Ma! Nabë Horek su tato nõaa nipaya vu sa rë, og sa su rëġ jaġ ni nabë nipaya rë. Bë Horek su nanër nabë, “Su ayom nevu nevu in mehõ ngwë hir nõaa” rë, og sa su rëġ jaġ ayog nevu nevu sënë ni nabë nõaa nipaya rë. ⁸Rëġ Horek saga tateġin aggata vu nõaa nipaya benepelëpin sa, lob vonġ besayog nevu nevu in nõaa nipaya aggagga. Gaġ bë Horek nama, og nõaa nipaya nebë heljeng, in sa su rëġ ġalë nabë nõaa nipaya rë. ⁹Wirek sën sa duġin Horek lo, og sa hekuung bë sa nado nivesa. Loġ tum seraġ Horek ni, lob nõaa nipaya vesa loġ yah vu sa, lob seraġ ni bë sëġ nadiik bemalaġ nama. ¹⁰Anutu vonġ Horek yam in bë geli sa na niröp besa medo malaġ-tumsën, rëġ mu ma geHorek tato vu sa bë sëġ nadiik bemalaġ nama. ¹¹In Horek nër aggata tato vu nõaa nipaya, lob nõaa nipaya tetuhin sa, lob seraġ ni bë sëġ nadiik bemalaġ nama. ¹²Nebë sënë, om hil araġ ni bë Horek yõ vabuung. Lob Horek yi ġaġek pin vabuung ving beniröp genivesa. ¹³Ma maġ Horek nivesa sënë vonġ besëġ malaġ nama? Ma! Nõaa nipaya mu sën kepë sa, om sëġ malaġ nama. Yik nebë sënë in bë nanër nõaa nipaya tato nabë nõaa nipaya rot. Nõaa nipaya neġo Horek

nivesa sënë in bë kepë sa jak besa malağ nama. Lob Horek nenër ngaa nipaya degwa tato vu sa bë ngaa nipaya yönon.

Nğaa Nipaya Neggërin Hil Kwad

¹⁴Hil arak ni bë Horek sënë vabuung in yam vu Anon Vabuung. Gağ sa, og ngaa muğeng neggëp loğ sayoğ besa nahurek ngaa nipaya babu. ¹⁵Yönon, sa su narak ngaa sën sa nehevong lo degwa ni rë. Gağ ngaa sën sa nehevongin pangsen bë sa gevong lo, og sa su nehevong rë. Rëğ ngaa sën sa niğ nelëlin verok yi lo, og tum sa nehevong yoh vu buk pin. ¹⁶Gengaa sën sa bë gevong in serak ni bë ngaa nivesa lo, og saga nebë serak Horek ni beseyoğekin bë ngaa nivesa, rëğ mu sa su nehevong yoh vu rë. ¹⁷Rëğ su sengo ti nehevong ngaa nipaya sënë rë, gağ ngaa nipaya sën nedo loğ sayoğ lo sën yö nevonğ. ¹⁸In serak ni bë ngaa nivesa ti su neggëp loğ sayoğ rë. Sa nanër ngaa muğeng sën neggëp loğ sayoğ lo. In sa nehevongin bë gevong ngaa nivesa, rëğ ma gesa su yoh vu bë gevong banon jak rë. ¹⁹Gağ ngaa nivesa sën sa nehevongin bë gevong lo, og sa su nehevong rë. Gengaa nipaya sën sa su nehevongin bë gevong rë lo, og tum sa nehevong. ²⁰Sa nehevong ngaa sën sa su kwağ nevo bë sëğ gevong rë lo, rëğ sa su ngo nehevong rë, gağ ngaa nipaya sën nedo loğ sayoğ lo yö nevonğ.

²¹Lob sa nehevong nebë sënë rak buk pin: Sa nehevongin bë gevong ngaa nivesa, rëğ ma gengaa nipaya nedo loğ sayoğ benepebip sa. ²²Yönon, sahëğ neving Anutu yi horek pangsen loğ sayoğ. ²³Rëğ sa halë horek ngwë neggëp loğ sa navig pin. Lob nesis begö vu Anutu yi horek sën neggëp loğ sayoğ lo. Log netung sa loğ ya ngaa nipaya sën nedo loğ sa navig agi nema beneduu sa ahon. ²⁴Wöp-o! Lob sa mehö niğ paya rot! Mağ re rëğ bo sa vër in ngaa muğeng sën rëğ gevong besa malağ nama agi? ²⁵Om sa kwağ vesa rot vu Anutu! In vonğ hil Mehöböp Yesu Kerisi yam in bë geğo sa vër. Yönon, sa kwağ og nesepa loğ Anutu yi horek, rëğ sa ngaa muğeng sën nedo loğ sayoğ lo, og nesepa loğ ngaa nipaya yi aggata beluho denepemëgin sir.

Kerisi Dahun Nğaa Nipaya Ya Gevonğ Anon Vabuung Vu Hil

8 ¹Nebë saga, om hil sën naha rak Kerisi Yesu lo, og gağek sën nër bë hil gağo nipaya nyëvewen lo ti su rëğ gëp vu hil rë. ²In Anon Vabuung yi horek nër bë alam degevong ngaa nipaya, og denadiik bemalaj nama. Log nër ving bë hil atu Kerisi Yesu yi alam lo, og hil su rëğ nadiik bemalad nama rë, gağ hil rëğ medo malad-tumsën degwata. ³Nğaa muğeng neggëp loğ hil ayod, om Horek su yoh vu bë kevoh ngaa nipaya na rë. Rëğ ngaa sën Horek su yoh vu bë gevong rë lo, og Anutu yö nevonğ. Vonğ nalu yam betu mehönon rak, benavi nebë hil mehönon nid paya vu dob sënë navid.

Lob Anutu vonḡ bemehönon hir nḡaa nipaya nyëvewen yah raḡ neggëp Kerisi, bediik loḡ yah hil bed in bë Horek yi nyëvewen su gëp vu hil. ⁴Horek nër bë hil ḡaḡo nyëvewen doḡ nah hil nipaya, lob sagaḡ nër niröp beyoh vu. Rëḡ Anutu vonḡ beKerisi diik loḡ yah hil bed besis hil nyëvewen bemaya, om hil su rëḡ malad nama rë. Hil su nesepa loḡ nḡaa muḡeng sën nedo loḡ hil ayod lo rë, gaḡ hil nesepa loḡ Anon Vabuung yi aggata om sën vonḡ nebë sënë vu hil. ⁵In alam sën nḡaa muḡeng nedo loḡ ayoj lo, og kwaj neya vu nḡaa dob yi mu. Gaḡ alam sën denesepa loḡ Anon Vabuung lo, og kwaj neya vu Anon Vabuung yi nḡaa. ⁶Nabë mehöti kwa na vu nḡaa muḡeng mu, og mehö sënë rëḡ nadiik bemala nama. Gaḡ nabë mehöti kwa na vu Anon Vabuung yi aggata, og mehö sënë rëḡ ayo gëp revuh in rëḡ medo mala-tumsën.

⁷Log nabë mehöti kwa sepa doḡ nḡaa muḡeng mu, og mehö sënë nesis begö vu Anutu. In su neggurek Anutu yi horek babu rë, gesu yoh vu bë gevonḡ noh vu rë. ⁸Alam sën denesepa loḡ nḡaa muḡeng lo, og alam nebë sënë su deyoh vu bë degevonḡ bAnutu kwa vesa in sir rë. ⁹Rëḡ hameḡ su nesepa loḡ nḡaa muḡeng rë. Gaḡ Anutu yi Anon Vabuung nedo ving ham yönon beham nesepa loḡ. Rëḡ nabë Kerisi yi Anon Vabuung su nedo ving mehöti rë, og su Kerisi-yi-alam yi rë. ¹⁰Yönon, ham navimin nediik, in ham nevonḡ nḡaa nipaya, rëḡ mu nabë Kerisi nedo ving ham, og ham tu alam yohvu meham anomin nedo mala-tumsën.

¹¹Anutu nër beYesu kedi raḡ ggökin vu bedub. Om ham navimin rëḡ nadiik mepetar na rëḡ mu nabë Anutu yi Anon Vabuung nedo loḡ ham ayomin, og Anutu sën nër meYesu kedi raḡ yah lo rëḡ gevonḡ bAnon Vabuung bo mala-tumsën vu ham navimin geving.

Anon Vabuung Nevonḡ Behil Natu Anutu Nalu

¹²Arig lo, hil nḡaa muḡeng su nesemu hil rë, om hil su aḡurek babu besepa doḡ. ¹³Gaḡ nabë ham sepa doḡ nḡaa muḡeng, og ham rëḡ nadiik bemalamin nama. Rëḡ nabë ham gweḡo niwëëk vu Anon Vabuung bedoḡ vu ham beham nimin dëlin nḡaa nipaya sën ham navimin bë gevonḡ lo, og ham rëḡ medo malamin-tumsën. ¹⁴Alam pin sën deneggurek Anutu yi Anon Vabuung babu lo, og Anutu nalu sir. ¹⁵In Anutu su vonḡ Anon Vabuung yök vu ham in bë deḡinengin ham beham medo meḡöneng in yi rë. Gaḡ vonḡ yök vu ham in bë ham jaḡ ni nabë ham tu Anutu nalu. Lom nevonḡ behil ayed neloḡ yi bë, “Amaḡ! Amaḡ!” ¹⁶Yönon, Anon Vabuung nenër rangah vu hil loḡ hil ayod bë hil atu Anutu nalu. ¹⁷Hil atu Anutu nalu, om hil rëḡ medo ben geving yi, geyi nḡaa pin rëḡ natu hil nḡaa geving. Kerisi ḡo vanë wirek, lob hil atu yi alam menehaḡo vanë nebë saga gwëbeng ving in bë hil medo nivesa rot geving yi vu tamusën, gAnutu yi nḡaa nivesa vesa pin rëḡ natu hil los Kerisi hil nḡaa.

Hil Medo Nivesa Rot Vu Tamusën

¹⁸Sa kwaḡ nevo bë vu tamusën sën hil ana medo nivesa lo, og mëm hil rëḡ ḡalë nḡaa maggin sën netöḡ vu hil gwëbeng agi nabë nḡaa meris. ¹⁹In

ngaa pin sën Anutu tung lo ggëp denegin buk sën Anutu tato nalu lo pin nam rangah lo. ²⁰In ngaa pin sënë yö nahën denedo paya, rëk su nebë sënë yoh vu yö kwaj rë. Gağ Anutu yö tung sir nebë sënë, om denevo kwaj in buk sën ngaa pin nijvesa jağ los dahis lo. ²¹Anutu rëk geğo ngaa pin sën netung lo vër in ngaa sën nevasap sir benevonğ bemalaj nema ya gwëbeng agi, berëk semu ngaa pin benijvesa jağ bedemedo nijvesa rot geving nalu lo pin. ²²Hil araq ni bë ngaa pin sën Anutu tung lo medo denevo belol medenevimengin ngaa maggin, nebë sën avëh denevimeng lo, yö vu wirek rot begwëbeng.

²³Lob su ngaa nebë sënë mu rë. Gağ hil sën hil hağo Anon Vabuung vorot lo, og yiğ hil navo belol ving menehegin buk sën Anutu gevonğ behil natu nalu lo yönon lo. Sën hil natu nalu lo nebë: Geğo hil navid bër vu dob los ngaa nipaya. ²⁴Anutu ko hil yah vu yi ggovek ya, rëk hil nahën navo kwad in buk sën gevonğ banon jağ lo. Gağ bë berup govek na, og hil su rëk abo kwad in gökin nah rë, in mehöti su nevo kwa in ngaa sën netök yam ggovek ya lo ggökin rë. ²⁵Rëk ngaa sën yö nahën gesu anon nerağ rë lo, nabë hil gevonğ geving rot nabë rëk anon jağ vu hil, og hil najom hil ahon gemedo navo kwad in.

²⁶Log nelok buk sën hil su nayoh vu bë kwad bo gağek menajom jağ niröp rë lo, og Anon Vabuung nelok vu hil. Yönon, Anon Vabuung nejom rağ in hil rağ saheng mu, in hil su ayoh vu bë nanër gağek sagi berup hil avid rë. ²⁷Gehil Amad sën nelë mehönon ayoj lo nerağ Anon Vabuung yi gağek sagi ni, generağ ni bë Anon Vabuung nesepa loğ Anutu kwa menelok vu hil sën Anutu-yi-alam hil lo.

²⁸Log hil narağ ni bë ngaa pin sën netök vu alam sën ahëj neving Anutu lo, og yiğ Anutu nevonğ ngaa pin sënë nevonğ huk loğ ti in bë gevonğ nivesa vu sir. Yiğ nevonğ vu yi alam pin sën ggooiin sir rağ yoh vu yö kwa lo. ²⁹In Anutu ggooiin sir rağ vorot wirek betato sir in bë nij nabë Nalu, lob Nalu natu arij ağuu, gari lo ngahisekë. ³⁰Lob alam sën tato sir wirek lo, og supin sir yah vu yi. Lob alam sën supin sir yah vu yi agi, og nër sir ving bë sir alam yohvu. Lob alam sën nër sir bë sir alam yohvu lo, og nër bë rëk demedo nivesa rot geving yi.

Anutu Kwa Pesivin Hil Om Su Rëk Gevuu Hil Rë

³¹Om hil rëk nanër va jağ ngaa pin sën Anutu nevonğ-ë? Nabë Anutu doğ vu hil, og mehöti su yoh vu bë kepë hil rë! ³²In su ggulin Nalu rë, gağ vonğ yam in bë doğ vu hil pin. Vonğ ngaa böpata saga vu hil, om mağ rëk gevonğ yi ngaa vahi pin vu hil nyëmasën geving. ³³Om re yoh vu bë gevonğ gağek jağ alam sën Anutu yö ggooiin sir rağ vorot tu yi ngaa lo? Ma! Anutu nër hil bë hil alam yohvu. ³⁴Ma re rëk nanër nabë hil mehönon nid paya? Mağ Kerisi? Ma! Kerisi og loğ yah hil bed bediik in hil ggovek ya. Log kedi rağ yah ggökin vu bedub menedo Anutu nema vesa, beneketağ vu Anutu ving bë doğ vu hil.

³⁵Log re yoh vu bë bo hil vër in Kerisi ahëvingsën sënë? Ma! Rëk mu nabë maggin natök vu hil ma, nabë hil kwad na ngahi ma, nabë hil gaço vanë, ma, nabë meyip gevong hil ma, nabë hil ajaç vu in tob ma, ngaa nipaya basap hil ma, begö natök vu hil, og rëk nabë va? Maç Kerisi su ahë neving hil rë? Gaç ahë neving hil! ³⁶Yönon, ngaa nebë sënë netök vu hil yoh vu gaçek sën neggëp loç Anutu-yi-çapiya lo bë:

“Denesis he mehe nadiik yoh vu buk pin in he tu hong alam.

Denelë he nebë sipsip, om sën denesis he mehe nadiik ya.”

³⁷Rëk mu yik ngaa pin sënë og ngaa meris. In Kerisi ahë neving hil menevong behil kesuu menare nid wëek. ³⁸In sa hevong ving rot bë ngaa ti su yoh vu bë bo hil vër in Anutu ahëvingsën sënë rë. Nabë hil nadiik ma hil medo vesad, og su yoh vu bë bo hil vër rë. Log angër los ggev-dob-yi gençaa sën nedo gwëbeng agi los ngaa sën rëk berup vu tamusën ma, niwëek aggagga vahi ma, ³⁹ngaa sën nedo yaçek babu lo los ngaa sën nedo dob gëbinë lo, ma ngaa vahi sën nedo jeggin jeggin agi. Ngaa pin nebë sënë, og su deyoh vu bë dedoç Anutu ahë bepekwë gaçek sën ahë neving hil-ë rë. Gaç vong hil Mehöböp Yesu Kerisi yam in bë tato rangah nabë ahë neving hil.

Paulus Ayo Maggin In Alam Israel

9 ¹Ngaa sën senër lo og yönon, gaç sa su tetuhin rë, in Kerisi-yi-alam sa. Log Anon Vabuung tatekin vu sa loç sayoç ving bë senër gaçek sënë yönon. ²Sa nanër vu ham nabë: Sayoç maggin gesa kwaç paya rot yoh vu buk pin. ³Yönon, nabë yoh vu bë sa basap sa in mëm sa gaço sa alam Israel denah vu Kerisi jaç sën sa hetah sa vër in Kerisi-yi-alam gesa malaç nama na verök yi lo, og sëk kwaç vesa in megevong nabë sënë. Rëk ma gesaga su yoh vu bë rëk doç vu sir rë. ⁴Sir alam Israel soçek bedetu Anutu nalu lo, log denelë niçapiik raç malaj ving, log Anutu joo yi gaçek ving sir gevo yi horek vu sir. Getato aggata sën degetung seriveng in bë dekevoh hir ngaa nipaya los degeço arë jaç lo vu sir. Log nër yi gaçek vahi vu sir bë rëk gevong vu sir geving. ⁵Alam Israel sënë og alam böp böp wirek hen hir mewis sir, lob Kerisi sën tu ngaa pin ala lo pum raç sir, rëk mu yi Anutu soçek, sën hil gaço arë jaç na vavunë degwata los degwata lo yönon.

Anutu Ggoin Yi Alam Raç

⁶Rëk mu hil su nanër nabë: Anutu hen gaçek anon ma. Hil su nanër nabë saga in alam sën depum raç Israel lo, og sir pin su Israel soçek rë. In sir vahi su denesepa loç Anutu rë. ⁷Alam sën depum raç Abraham niçök lo, og su sir pin detu yi mewis yönon rë. In Anutu nër vu yi wirek bë, “Rëk denanër Isaak yi mewis mu nabë hong alam.” ⁸Nebë sënë in nalu lo sën depum raç niçök mu lo, og su detu Anutu nalu rë. Gaç hurmahen sën

depum raḡ ḡaḡek sën Anutu joo lo, og mëm hil nanër sir nabë Abraham yi mewis soḡek. ⁹ḡaḡek sën Anutu joo lo nebë, “Sëḡ nom ḡeto doḡ buk sën sehooïn raḡ lo, lom mëm Sara rëḡ ḡeko nalu maluh ti.”

¹⁰Log yiḡ su ḡaḡek timu sënë rë. ḡaḡ hil dobahë Isaak ḡo Rebeka, lob nalu luu loḡ pepend, lob Anutu nër ḡaḡek ti vu Rebeka vorot. ¹¹Luhu nahën denare loḡ ataj ayo gesu denevonḡ nḡaa nivesa ma nḡaa nipaya ti rë, rëḡ Anutu nër ḡaḡek raḡ luhu vorot in bë tato ranḡah nabë su nelë nḡaa sën denevonḡ lo menenër rë, ḡaḡ yö neggooin mehönon raḡ yoh vu kwa. ¹²Nër vu Rebeka bë, “Aḡuu rëḡ ḡurek amon babu!” ¹³Sënë yoh vu ḡaḡek sën negḡep loḡ Anutu-yi-ḡapiya lo nebë, “Sahëḡ neving Yakop, rëḡ sa nehalë Esau paya.”

¹⁴Om hil rëḡ nanër nabë va? Maḡ hil nanër nabë: Anutu su nevonḡ nḡaa yohvu rë? Ma! ¹⁵In nër vu Moses bë:

“Nabë sa hevongïn bë semu mehöti, og sëḡ semu.

Log nabë sa hevongïn bë kwaḡ paya in mehöti, og sëḡ kwaḡ paya in.”

¹⁶Om yiḡ nebë sënë. Anutu su kwa paya in mehöti in mehö sënë kwa nevo bë Anutu kwa paya in yi rë. Log su kwa paya in mehöti in nevonḡ Anutu yi huk niwëëḡ rë, ḡaḡ yö nevonḡ yoh vu kwa. ¹⁷In Anutu nër vu Parao wirek menegḡep loḡ yi ḡapiya nebë, “Maggin sën sa hevong vu hong lo, og sa hevong in bë tato sa niḡ wëëḡ vu mehönon pin in denanër sa bengög na menoh vu dob pin. Yiḡ raḡ degwa saga sën sa hetunḡ ggev Parao raḡ hong.” ¹⁸Om nabë Anutu kwa bo nabë kwa paya in mehöti, og rëḡ kwa paya in yi. Log nabë kwa nevo bë gevong bemehöti ayo dahis jaḡ, og rëḡ gevong bayo dahis jaḡ.

Anutu Yi Kwa-Vonginsën Los Ahë Sengën

¹⁹Rëḡ mu maḡ ham ti rëḡ nanër vu sa nabë, “Nebë saga, loḡ nebë va sën Anutu nenër bë nḡaa nipaya degwa negḡep vu hil mehönon-ë? In hil su ayoh vu bë ḡeyëḡ yi rë.” ²⁰Rëḡ hong re? Hong mehönon mu rëḡ ḡeyoh vu bë gwevong ayam jaḡ Anutu? Dëḡ soḡek su neloḡ tepëḡ in ala sën nejegwi yi lo bë, “Genesemu sa nebë sënë in va?” rë. ²¹ḡaḡ mehö sën nejegwi dëḡ lo yö nejegwi yoh vu kwa, log yoh vu bë ḡeko nḡaḡek ḡobeng timu mejegwi dëḡ luu jaḡ. Lob nabë semu ngwë malanḡeri in huk nivesa yi, log semu ngwë in bë huk meris meris yi, og yiḡ ggovek. Yö yi nḡaa.

²²Lob Anutu vongïn bë tato ahë sengën ranḡah betateḡin niwëëḡ vu mehönon in sir pin denevonḡ nḡaa nipaya. Lob ahë sengën vu sir bë kevoh sir bemalaj nama na veröḡ yi, rëḡ ma genejom yi ahon. ²³Nejom yi ahon nebë saga in kwa nevo mehönon vahi sën kwa nevonḡin sir lo. Kwa nevo sir in yö ggooïn sir raḡ vorot in bë demedo nivesa doḡ yi nyëḡ geving yi, gerëḡ gevong yi nḡaa nivesa vesa pin vu sir. ²⁴Yiḡ hil sënë. Ggooïn hil raḡ. Su ggooïn loḡ he Yuda mu rë, ḡaḡ ggooïn alam-yu-ngwë vahi ving. ²⁵In Hosea nër nebë saga menegḡep loḡ Anutu-yi-ḡapiya nebë:

“Alam sën su sa alam sir wirek rë lo, og sëķ nanër sir nabë salam sir.
Galam sën sa su ahëķ neving sir wirek rë lo, og sëķ ahëķ geving
sir.”

26 Loga,

“vu nyëķ sën sa nanër sir wirek bë,
‘Su salam ham rë’ lo,
og sëķ nanër vu sir saga nabë Anutu mala-tumsën nalu sir.”

27 Log Yesaya nër raķ alam Israel getahi bë:

“Nabë Israel ngahijsekë rot nabë raggër loo nenga,
og yik Anutu rëķ geķo sir yu mahen teka mu nah vu yi.

28 In Mehöböp rëķ govek ġaķek na gebepul pevis,
log bo nyëvewen doķ nah vu alam vu dob.”

29 Yoh vu ġaķek ngwë sën Yesaya nër wirek lo bë:

“Nabë Mehöböp sën neġin angër-beġö-yi pin vu yaķek lo
su yoh nenga in hil hed vë yu mahen teka bedemedo rë,
og hil rëķ malad nama na veröķ yi
nabë sën Sodom los Gomora.”

Alam Israel Denevong Huk Mu In Bë Denatu Alam Yohvu Rëķ Ma

30 Om hil rëķ nanër nabë va? Hil nanër nabë alam-yu-ngwë sën su malaj nesepa bë denatu alam yohvu rë lo detu alam yohvu. Ayoj ya timu vu Yesu lom sën Anutu nër sir bë sir alam yohvu. 31 Gaķ alam Israel og kwaj nevo bë nabë desepa doķ horek, og rëķ gevong medenatu alam yohvu. Rëķ ma gesu denesepa loķ horek los dahis rë. 32 Rëķ su detu alam yohvu rë, in su ayoj neya timu vu Yesu rë. Gaķ kwaj nevo bë nġaa sën denevong lo yoh vu bë rëķ geķo sir nah vu Anutu, rëķ ma. Denelë ķelepeķo* nebë su yoh vu rë, in nġaa nimumsën, lob sënë nebë sën deketul vahaj raķ ġelong bedevës. 33 In ġaķek sënë negġep loķ Anutu-yi-ķapiya bë:

“Ham ngo! Sa hetung ġelong ti vu Sion* in bë mehönon deketul vahaj jaķ.

Sa hetung ġelong niwëek ata in gevong rii jaķ mehönon.
Gaķ alam sën ayoj na timu vu yi lo, og su rëķ nij namum rë.”

Alam Israel Su Detu Alam Yohvu Rë

10 1 Arig lo, sa hevongin rot bë Anutu geķo alam Israel nah vu yi, om sa najom raķ vu yi in sir rot. 2 Seraķ nij, om sën senër bë nij wëek rot bë desepa doķ Anutu. Rëķ su denevong los kwaj rë. 3 In deneketul loķ in aggata sën Anutu nanër sir nabë sir alam yohvu lo, in denevong nġaa yoh vu yö kwaj in bë denatu alam yohvu. Su denedahun sir medenesepa loķ aggata sën Anutu vong in bë hil sepa doķ menatu alam yohvu lo rë. 4 Hil araķ ni bë Horek yi huk verup lah loķ Kerisi, om

sën Anutu rëk nanër alam pin sën ayoj na timu vu Kerisi lo nabë sir alam yohvu.

Anutu Nevongin Bë Geḷo Alam Pin Nah Vu Yi

⁵Yik nebë sën Moses kevu ḡaḡek raḷ Horek bë: Horek yoh vu bë gevong mehõnon medenatu alam yohvu lo. Kevu nebë sënë, “Mehõti bë sepa doḷ horek sënë pin, og rëk medo mala-tumsën.” ⁶Rëk mu hil ayod neya timu vu Yesu, lom sën vong behil arëd nebë hil alam yohvu, om ham su kwamin bo doḷ ayomin nabë, “Re rëk doḷ na yaḡek, megeḷo Kerisi duk nam-a?” In hil arak ni bë luḷ yam ggovek ya. ⁷Log su kwam bo nabë, “Re rëk duk na alam-diiksën hir nyëḡ in geḷo Kerisi nom-a?” Gaḷ kedi raḷ yah ggovek ya.

⁸Log ḡeraḷ ni ving bë, “ḡaḡek yik neggëp vu hong. Neggëp loḷ avim geneggëp loḷ ayom.” Yik ḡaḡek sën hil nanër ranḡah bë hil ayod neya timu vu Yesu lo. ⁹Om nabë ḡenanër Yesu berup avim nabë yi Mehõbõp, log gwevong geving doḷ ayom nabë Anutu nër bekedi raḷ yah vu bedub, og Anutu rëk geḷo hong nah vu yi. ¹⁰In hil atu alam yohvu raḷ sën hil ayod neya timu vu Yesu lo, log Anutu rëk geḷo hil nah vu yi jaḷ sën hil nanër verup avid bë yi alam hil lo.

¹¹Lob ḡaḡek neggëp loḷ Anutu-yi-ḷapiya nebë, “Alam sën ayoj na timu vu yi lo, og su rëk juuk sir benij namum rë.”

¹²Log alam Yuda los alam-yu-ngwë neggëp timu in yik hil pin hil Mehõbõp timu nedo, lob nevong semusën böpata vu alam sën ayej nelok yi lo. ¹³Yoh vu sën neggëp loḷ Anutu-yi-ḷapiya lo nebë, “In alam sën ayej nelok Mehõbõp lo pin, og rëk geḷo sir nah vu yi.” ¹⁴Rëk nabë su ayoj na timu vu yi rë, og su rëk ayej doḷ yi rë. Log nabë su degengo yi ḡaḡek rë, og su rëk ayoj na timu vu yi rë. Log nabë mehõti su nanër yi ḡaḡek ranḡah vu sir rë, og su rëk degengo rë. ¹⁵Log nabë Anutu su gevong alam sën denanër ḡaḡek lo dena vu sir rë, og re rëk nanër ranḡah vu sir-a? Yoh vu ḡaḡek sën neggëp loḷ Anutu-yi-ḷapiya lo nebë, “Alam sën denanër Bengõ Nivesa ranḡah lo deberup, og hil kwad vesa rot.”

Alam Israel Su Denesepa Loḷ Bengõ Nivesa Rë

¹⁶Rëk mu alam pin su debë nengaj vu Bengõ Nivesa rë gema. Yoh vu sën Yesaya nër wirek lo nebë, “Mehõbõp, re vong ving ḡaḡek sën he nanër lo?” ¹⁷Om hil nehevong ving raḷ ḡaḡek sën hil nehango lo, lob ḡaḡek sën hil nehango lo, og neverup raḷ Kerisi avi. ¹⁸Rëk selok tepëḷ bë: Maḷ su denengo Bengõ Nivesa sënë rë? Gaḷ dengo ggovek ya. In ḡaḡek neggëp loḷ Anutu-yi-ḷapiya nebë:

“Ayej ya meyoh vu dob pin.

Log hir ḡaḡek ya metok ya dob nenga pin.”

¹⁹Rëk selok tepëḷ beron ngwë ggökin bë: Maḷ Israel su deraḷ ḡaḡek sënë degwa ni rë? Gaḷ deraḷ ni in Moses nër wirek bë:

“Sëk ñevong beham ayomin rëk ngis yi in alam-yu-ngwë sën su los bengöj rë lo,
log sëk ñevong beham ahëmin sengën vu alam-yu-ngwë sën kwaj masën lo.”

²⁰Rëk Yesaya su neggöneng rë genenër rangah bë:

“Alam sën su denesero sa rë lo detök vu sa,
log alam sën su denelok tepëk in sa vu mehö la rë lo,
og sa tato sa rangah vu sir.”

²¹Lob nër raq Israel nebë:

“Sa hetë nemañ in alam sën denekeyëh los demehoo sa ñagek lo yoh vu buk pin bë denom vu sa, rëk ma.”

Anutu Semu Alam Israel Vahi

11 ¹Lob sa bë dok tepëk in ñagek ngwë nabë maq Anutu ruuk yi alam-a? Ma verök yi! Yiñ sa Israel ti ving. Abraham yi mewis sa, in sa degwa vu Benyamin.

²Log Anutu su rëk juuk yi alam sën ggooin sir raq wirek lo rë. Ma ham su raq ñagek sën Anutu-yi-qaþiya nër raq Elia lo ni rë? Elia su vu Anutu in alam Israel bë, ³“Mehöbö! Denesis hong alam-denenër-ñagek-rangahsën medenediik. Gedenekevoh hong jepö ya. Geyik sengo ti nahën nado, lob denesero sa in bë dengis sa mesa nadiik.” ⁴Rëk Anutu nër yah vu yi nebë va? Nër nebë sënë, “Sehoo in alam 7,000 raq medenedo vu sa, su deneggurek anutu-kuungsën Baal babu rë.”

⁵Lob yik buk sën gwëbeng agi nebë ving. Anutu kwa pesivin alam Israel beggooin sir yu mahen teka raq medenedo. ⁶Ggooin sir raq in yö kwa pesiv in sir, gaq su ggooin sir raq in denvong huk nivesa la rë. Gaq nabë ggooin sir raq in nelë bë denvong ngaa nivesa, og nevong loq yah nyëvewen vu sir mu gesu kwa pesiv in sir yonon rë. ⁷Om maq nebë va? Nebë sënë: Alam Israel malaj nesepa bë Anutu gelë sir nivesa, rëk ma gesu nelë sir pin nivesa rë. Yonon, ggooin sir yu mahen teka raq benelë sir nivesa, rëk sir vahi pin og nengaj nemir, om su detök raq ñagek anon rë. ⁸Yoh vu ñagek sën neggëp loq Anutu-yi-qaþiya lo bë:

“Anutu vong benij tebö nebë sën deneggëp ying.

Nevong malaj bë degelë yi ñagek rëk su dejak ni,
genevong nengaj bë degengo rëk su denatök jak degwa.

Lob denedo nebë sënë rot meverup gwëbeng.”

⁹Log Davit nër raq Israel ving bë:

“Hir nos böp sën denegga lo rëk natu gegweeng los rasoh in kevoh sir mebo nyëvewen vu sir.

¹⁰Malaj kenu dok gesu degelë ngaa,
lom hir ngaa muñgeng saga yö jak gëp demij meyö gëp degevek degwata.”

Anutu Ɔo Alam-yu-ngwë Yom

¹¹Lob sa bë doƆ tepëƆ in ƆaƆek ngwë nabë: Alam Israel devës saga, om rëƆ malaj nama na veröƆ yi? Ma! RëƆ nama! Dekeyëh ƆaƆek lob tum Anutu Ɔo alam-yu-ngwë yom raƆ sënë. Vong nebë sënë in bë alam Israel ayoj ngis yi, lob mëm degërin sir nom vu yi geving. ¹²In dekeyëh ƆaƆek lom sënë loƆ vu mehönon pin. Deruu demij vu Anutu, lob sënë vong bengaa nivesa töƆ vu alam-yu-ngwë. Om alam Israel degërin sir nom vu Anutu, og sënë rëƆ gevonƆ bengaa nivesa rot natöƆ vu mehönon pin mekesuu nƆaa sën verup raƆ hir keyëhsën lo.

¹³Sa bë nanër ƆaƆek vu ham alam-yu-ngwë: Ham sinarë sa, lob sa kwaƆ vesa in huk sënë menehevong. ¹⁴Sa nehevongin huk sënë rot in bë gevonƆ mesa alam Yuda malaj anonin nƆaa nivesa vesa sën ham neƆo lo, in sa ƆaƆo sir la denom geving. ¹⁵In Anutu semu aye in mehönon raƆ sën ruuk alam Israel lo. Om buk sën Anutu ƆeƆo alam Israel nom gökin lo, og rëƆ nabë sën deƆedi raƆ yah ggökin ggëp bedub. ¹⁶Alam Israel denëƆo parawa-brët-yi nemaj beron ti vër nemugin medenetung netu seriveng vu Anutu lob mëm brët pin los dahis netu yi nƆaa ving. Log nabë Ɔele ƆëƆa^a tu Anutu yi nƆaa, og Ɔele nema pin los agga tu yi nƆaa ving. ¹⁷Yönon, maƆ Anutu keyëh Ɔele oliv* nema vahi bevo vër, log Ɔo hong nebë Ɔele oliv* bemën nema ti megelu hong loƆ yah nema vahi sagu lo bej. Lob ƆeneƆo jeji ggëp Ɔele oliv* sënë ƆëƆa ving nema soƆek vahi lo. ¹⁸Om su gweƆo hong jaƆ vu nema soƆek lo. Nabë gweƆo hong jaƆ vu, og kwam bo rë. In Ɔenare raƆ ƆëƆa, ƆaƆ ƆëƆa su nare raƆ hong rë. ¹⁹RëƆ mu maƆ rëƆ Ɔenanër nabë, “Anutu keyëh nema pin sënë in bë gelu sa doƆ nah bej.” ²⁰SënëƆ yönon, rëƆ mu ketöv sir in su ayoj neya timu vu Yesu rë. ƆaƆ hongëƆ Ɔenare niwëëƆ in ayom neya timu vu yi, om su gweƆo hong jaƆ. ƆaƆ ƆëƆöneng megweƆin hong. ²¹In Anutu su lë nema soƆek mu menedo rë, om su rëƆ gelë hong mu geving rë. ²²Kwam bo Anutu rë, nabë yi mehö kwa vonginsën los mehö niwëëƆ ving, om su nelë nƆaa nipaya mu rë. Alam sën nij nelëlin yi lo, og nevong nyëvewen vu sir loƆ yah. Log hong, nabë ƆëƆurek babu, og rëƆ kwa gevonƆin hong, ƆaƆ nabë nama, og rëƆ ketöv hong na geving. ²³Om nabë nema soƆek sën nij nelëlin yi lo vahi degërin sir nom bayoj na timu vu Yesu, og Anutu rëƆ gelu sir doƆ nah aggaj gökin. In Anutu yoh vu bë gevonƆ nabë saga. ²⁴ƆëraƆ ni bë wirek og Ɔele oliv* bemën nema hong, rëƆ Anutu ketöv hong vër megelu hong loƆ yah oliv* nivesa, ƆaƆ su aggam sënë niröp rë. Om yönon rot,

^a 11:16 ƆaƆek sënë raƆ parawa-brët-yi los Ɔele ƆëƆa, og yiƆ ƆaƆek peƆƆirinsën raƆ Abraham losho yi mewis. Bë Abraham tu Anutu yi alam, om yi mewis pin detu Anutu yi alam ving nebë saga. RëƆ alam Israel nƆahi deruu demij vu Anutu bedekehe sir vër in yi alam

yoh vu bë rëk geḷo oliv* soḡek nema lo sënë meḡelu sir doḷ nah yö agḡaj gökin.

Anutu Kwa Nevongin Mehönon Pin

²⁵ Arig lo, sa bë ham su kwetul doḷ in ḡaḡek vunsën sënë. In rëk ham kwamin bo menanër ham nabë ham los kwamin. Om sa nanër ḡaḡek vunsën sënë ranḡah vu ham. ḡaḡek sënë degwa nebë: Alam Israel vahi nengaj dahis, lob demedo nabë sënë rot mena berup doḷ buk sën Anutu gooin alam-yu-ngwë jaḷ govek na bedegërin sir nom lo. ²⁶ Lob mëm Anutu rëk geḷo Israel vahi pin nom noh vu ḡaḡek sën neggëp loḷ yi ḷapiya lo bë:

“Mehö sën doḷ vu hil megeḷo hil vër lo rëk berup ḡëp Sion*.

Lob rëk kevoḷ Yakop yi mewis hir nḡaa nipaya sën deneruu demij vu Anutu lo na.”

²⁷ Log yi ḡaḡek ngwë nër bë:

“Sëḷ najoo ḡaḡek sënë jaḷ sir nabë
sëḷ kevoḷ hir nḡaa nipaya pin na.”

²⁸ Alam Israel nij nelëlin Bengö Nivesa, lob denesis begö vu Anutu in nḡaa sënë, rëk mu saga neloḷ vu ham. Rëk mu Anutu ggooin sir raḷ vorot in denatu yi alam, om sën nahën ahë neving sir. In kwa nevo ḷenuj los hir dobahë lo. ²⁹ In nabë Anutu gooin alam yu ti jaḷ begevong semusën vu sir, og su rëk nom pekwë ḡaḡek rë. ³⁰ Wirek ham kweyëḷ Anutu aye, rëk ma geham wërin ham yom, lom ham ḷo semusën gwëbeng raḷ sën alam Israel dekeyëḷ aga lo. ³¹ Yönon, alam Israel dekeyëḷ ḡaḡek gwëbeng in bë ham gweḷo semusën jaḷ, loḷ mëm rëk nom degërin sir medegeḷo semusën geving vu tamusën. ³² In Anutu vuu mehönon pin ya bedenedo los hir nḡaa nipaya medegëningin sir in bë mëm rëk gevong yi ḡaḡek kwa vonginsën noh vu sir pin.

Yiḷ Hil ḡaḷo Anutu Arë Jaḷ

³³ Alam-e! Hil napisek in Anutu in kwa böpata beneraḷ nḡaa pin ni los dahis kesuu mehönon pin.

Hil su ayoh vu bë ajaḷ yi ḡaḡek sën kwa nevo lo ni rë,
gehil su ayoh vu bë ajaḷ nḡaa sën nevong lo ni rë.

³⁴ Yoh vu sën dekevu meneggëp loḷ yi ḷapiya lo bë:

“Re raḷ Mehöböḷ kwa ni?

Ma re vo kwa vu yi?”

³⁵ “Ma re vo nḡaa vu yi muḡin
om rëk bo doḷ nah vu yi?”

³⁶ Ma! Yi yö tung nḡaa pin.
Geyö ti tu ala benegin nḡaa pin.
Bengaa pin tu yi nḡaa.

Om hil gaḁo arë jaḁ na vavunë degwata los degwata. Yönon.

Hil Ğetunĝ Navid Na Vu Anutu Nabë Seriveng

12 ¹Om arig lo, Anutu kwa vongin hil, om sa ğejiiin ham bë ham gwevong navimin vu Anutu nabë sën mehönon denetunĝ seriveng vu yi lo. Ham bo vabuung in ham navimin megwetunĝ natu seriveng vu Anutu, rëḁ mu ham medo vesamin in ham gwevong yi huk, loḁ mëm rëḁ kwa vesa in. In nĝaa nebë saga og nĝaa yohvu meneḁo Anutu arë raḁ. ²Log ham su sepa doḁ nĝaa sën alam-dob-yi denevong lo, gaḁ ham gwërin ham kwamin menatu mewis in ham jaḁ nĝaa sën Anutu kwa nevo bë nivesa los yohvu geniröp rot lo ni.

Hil Dahun Hil Gadoḁ Vu Hil Arid Lo

³Anutu vong semusën vu sa, om sa bë nanër vu ham pin ti ti nabë ham su gwëḁo ham jaḁ mesevöḁ ham huk, gaḁ ham nĝo sepa doḁ ham huk megwevong niröp. Log ham ti ti nĝo seggi ham huk saga niröp noh vu niwëëḁ sën Anutu vo vu ham lo. ⁴In hil navid len ti ti lo negĝëp, rëḁ mu hir huk su negĝëp ti rë, gaḁ denevong huk aggagga yö yoh vu sir. ⁵Lob yiḁ hil nĝahiseḁ nebë saga, rëḁ hil atu Kerisi-yi-alam yu timu. Lob hil pin yiḁ anon timu gelen ti ti lo. ⁶Anutu vong semusemu vu hil nyëmasën, gevo kwa aggagga vu hil, om nabë mehöti yoh vu bë nanër ğaḁek rangah in ḁo semusën sënë vu Anutu, og mehöti sënë nanër ğaḁek rangah noh vu niwëëḁ sën Anutu vo vu yi lo. ⁷Genabë semusën negĝëp vu mehöti in bë ğëgin ari lo in huk og ğëgin. Log nabë mehöti yoh vu bë tahu alam in ḁo semusën sënë vu Anutu, og mehö sënë natu tatovaha betahu alam. ⁸Log nabë mehöti kwa negĝëp in bë nanër Anutu yi ğaḁek tato vu alam, og gevong banon jaḁ. Log nabë mehöti bë bo nĝaa vu ari lo, og gevong vu sir los ayo timu. Log ggev sën neĝin yi alam lo, og ğëgin sir niröp gesu ni tebö. Log mehöti bë kwa paya in ari medoḁ vu yi, og doḁ vu yi los kwa vesa.

Ham Ahëmin Geving Ham Arimin Sën Kerisi-yi-alam Lo Yönon

⁹Sën ham ahëmin geving arimin lo lo, og ham su gwekuung jaḁ. Gaḁ ham ahëmin geving sir yönon. Ham gweruu demimin vu nĝaa nipaya geham napiiḁ vu nĝaa nivesa. ¹⁰Ham kwamin bo Kerisi-yi-alam pin nabë ham arimin sir bemëm ham ahëmin geving sir yönon. Ham pin ti ti gwëḁo arëmin jaḁ vewen vewen. ¹¹Ham ayomin kehe ham beham gwevong Mehöböp yi huk niwëëḁ noh vu buk geham su nimin tebö. ¹²Ham bo kwamin in Mehöböp bemedo los kwamin vesa. Nabë maggin natöḁ vu ham, og ham bare niwëëḁ. Geham nĝo medo najom jaḁ noh vu buk. ¹³Nabë Anutu-yi-alam la dejaḁ vu in nĝaa, og ham doḁ vu sir, log nabë alam-yu-ngwë deberup vu ham, og ham gwëgin sir nivesa. ¹⁴Bë alam

degevonḡ paya vu ham, og ham najom jaḡ nabë Anutu gevonḡ nivesa vu sir. Kë! Ham najom jaḡ nabë gevonḡ nivesa vu sir. Gaḡ ham su terot sir los najom jaḡ nabë Anutu gevonḡ paya vu sir. ¹⁵Alam sën kwaj vesa lo, og ham kwamin vesa geving sir, log ham semu ayemin in alam sën ayoj maggin medenesu lo. ¹⁶Ham medo jevuh ti. Ham su kwamin bo nabë ham böp, gaḡ ham los alam sën su los bengöj rë lo sepa ham. Ham su nḡo kwamin bo ham menanër nabë, “Sengo timu los kwaḡ!” ¹⁷Nabë mehöti gevonḡ paya vu ham, og ham su gwevonḡ nipaya doḡ nah nyëvewen vu yi. Gaḡ ham kwamin bo nḡaa nivesa mu megwevonḡ jaḡ alam pin malaj. ¹⁸Ham gweḡin ham in begö degwa su gëp vu ham, gaḡ ham malamin sepa sën ham medo jevuh ti geving alam pin lo. ¹⁹Om sa mehö lo, ham su nḡo bo doḡ nḡaa nipaya sën denevonḡ vu ham lo, gaḡ ham naḡöök gAnutu ahë sengën vu sir megevonḡ doḡ nah vu sir. In gaḡek neggëp loḡ Anutu-yi-ḡapiya nebë: Mehöböp nër bë, “Voloksën nipaya nyëvewen og sengo sa huk, om ham naḡöök gesengo rëḡ bo doḡ nah.” ²⁰Rëḡ mu nabë:

“Mehö sën nevonḡ paya vu hong lo nadiiḡahë,
og ḡebo nos vu yi.

Genabë ayo bev in bël og ḡebo bël kul vu yi.

Yönon, nabë gwevonḡ nabë sënë,

og rëḡ getah yi nah bekwa bo yi nḡaa nipaya sën lo bemëm ni
namum in.”

²¹Su gwevonḡ bengaa nipaya kepë hong, gaḡ ḡebare niwëëk meḡekwepë nḡaa nipaya jaḡ nḡaa nivesa.

Hil Ağurek Gavman Babu

13 ¹Ham pin ḡurek alam sën detu gavman medeneḡin ham lo babuj. In gavman su yö deggoin sir raḡ rë, gaḡ Anutu vo niwëëk vu gavman vu nyëḡ pin in huk pin. Lob Anutu yö tung gavman vu nyëḡ pin medenedo. ²Nebë saga om nabë mehönon dekeyëh gavman, og dekeyëh Anutu ving. Om rëḡ denatöḡ vu nyëvewen. ³Alam nijvesa su deneggöneng in kiap rë, gaḡ mëm alam sën denevonḡ nḡaa nipaya lo mu mëm deneggöneng in. Nabë ahëm ving bë su ḡëḡöneng in gavman, og gwevonḡ nḡaa nivesa jaḡ buk pin, lob mëm rëḡ gavman geḡo arëm jaḡ. ⁴In Anutu tung gavman in bë doḡ vu hong meḡemedo nivesa. Rëḡ mëm nabë ḡekweyëh horek og ḡëḡöneng. Geraḡ ni bë begö sën nejom loḡ nema lo, og su neḡo meris rë. Gaḡ Anutu tung gavman in bë degevonḡ yi huk medebo nipaya doḡ nah vu mehöti sën gevonḡ nḡaa nipaya lo. ⁵Nebë saga om hil ağurek gavman babu. Rëḡ mu hil su ağöneng in nḡaa nipaya nyëvewen sënë mu mesepa doḡ hir gaḡek, gaḡ hil kwad bo nabë sënëḡ nḡaa niröp, om hil sepa doḡ.

⁶Log sën hil ḡetung takës lo, og nḡaa niröp ving, om gwetung in Anutu vo huk loḡ alam gavman nemaj medetu yi hur. ⁷Om nabë gavman

degetunġ horek in nġaa ti nabë degeko takës jaċ, og ġebo monë jaċ vu sir noh vu saga. Alam sën deneko takës lo, og ham gwetunġ takës vu sir niröp. Galam sën deneko takës-kupek-yi (kastams) lo, og ham bo takës-kupek-yi vu sir niröp geving. Log alam sën denegin ham lo, og ham ġurek babuj, galam sën denetu ggev lo, og ham gweko arej jaċ.

Bë Ham Ahëmin Geving Mehönon Og Sagaċ Ham Nesepa Loċ Horek Yönon

⁸Ham ġöneng in nyëvewen pin nabë su ġep vu ham. Gaċ yiċ nyëvewen timu sënë yö ġep vu ham vewen vewen degwata nabë: Ham ahëmin geving ham vewen vewen jaċ buk pin. Nabë ham gwevonġ nabë saga, og ham nevonġ yoh vu sën Horek nër lo. ⁹In Horek nër nebë sënë bë, “Su ġegodek mehö ngwë venëj los reggaj. Su ġengis mehönon medenadiik. Su ġegodek. Su ayom nevu nevu in mehö ngwë hir nġaa.” Horek sënë gevahi sën negġep lo, og yiċ pin degwaj timu sënë nebë, “Ahëm geving alam sën denedo dus vu hong lo nabë sën nġo ahëm neving hong.” ¹⁰In mehö sën ahë neving mehö ngwë lo, og su rëċ gevonġ paya vu yi rë. Om nabë hil ahëd geving mehönon, og hil nesepa loċ horek pin menehevong yoh vu.

Hil Ġevonġ Nġaa Niröp

¹¹Ham ahëmin geving ham nabë sënë in ham raċ ni bë buk verup ggovek ya, om ham malamin natum beham kwedi jaċ. Buk sën Anutu geċo hil nah vu yi lo yam dus teka, gaċ su negġep ading in hil nebë sën negġep loċ buk sën hil nehevong ving nyëdahis lo rë. ¹²Mala vahis vonġin nama na gedus raċ bë rangah vonġin berup. Om maċ hil ġevuu nġaa malakenu yi pin na, gehil aġerin hil navid jaċ nġaa rangah yi. ¹³Hil ana aggata niröp nabë sën mehönon deneya rangah. Hil su sepa doċ alam sën denesup sir in bë denanum böp medegevonġ nġaa jeggin jeggin lo. Hil su ġevonġ bagġeb ġeġevonġ ketod vu nġaa ningöhek jeggin jeggin. Hil su ayod nevu nevu in mehö ngwë hir nġaa, log hil su ahëd sengen bemehoo hil. ¹⁴Gaċ ham gweko Mehöböp Yesu Kerisi begwevëh nabë tob in ġerin ham in nġaa nebë saga. Geham su kwamin bo megwevonġ nġaa nipaya sën ham malamin anon in lo.

Hil Su Seggi Arid Lo

14 ¹Mehöti sën ayo neya vu Yesu mahen teka mu lo, og ham gweko yi nam geving ham sën Anutu-yi-alam ham lo. Rëċ mu ham su ngis begö vu yi in ġaġek vahi. ²In alam vahi ayoj neya timu vu Yesu niwëëk, lob denegga reggu los nġaa aggagga pin. Rëċ alam vahi mu su denevonġ ving niwëëk rë, lom sën denegga jojeng los nos mu. ³Om mehöti sën negga nġaa pin lo su kwa bo ġaġek jaċ mehö ngwë sën negġöneng in reggu lo. Gemehö sën su negga reggu rë lo su kwa bo ġaġek

jaḵ mehō ngwē sēn negga nḡaa pin lo nabē nevonḡ paya. Gaḵ Anutu ḵo mehō ngwē sēn negga reggu lo yom ving. ⁴Honḡ mehō re om ḡenenēr ḡaḡek nipaya raḵ mehō ngwē yi hur-a? Nabē bare, ma nabē bēs, og ala yō yi nḡaa. Rēḵ mu rēḵ bare niwēēk. In Mehōbōp yō yoh vu bē bo niwēēk vu yi mebare niwēēk.

⁵Log mehō la kwaj nevo buk vahi bē bōpata rot kesuu buk vahi. Log mehō ngwē kwaj nevo bē buk pin neggēp ti gesu ngwē kesuu ngwē rē. Om alam pin ti ti yō deseggi ḡaḡek sēnē bedegevonḡ noh vu nḡaa sēn kwaj nevo bē neḵo Anutu arē raḵ lo. ⁶In mehō sēn kwa nevo buk ti nebē buk bōpata rot lo, og nevonḡ nebē sēnē in ḡeḵo Anutu arē jaḵ. Gemehō sēn negga nḡaa pin lo, og negga in ḡeḵo Anutu arē jaḵ. In nejom raḵ ya vu Anutu los kwa vesa in reggu genegga. Log mehō ngwē sēn su negga reggu rē lo, og su negga rē in ḡeḵo Anutu arē jaḵ. Genejom raḵ ya vu Anutu los kwa vesa in nos meris mu genegga. ⁷Hil ti ti su nḡo atu ala menanēr bē hil medo vesad ma, hil nadiiḵ na rē. ⁸Gaḵ nabē hil medo vesad, og Mehōbōp yō yi nḡaa. Genabē hil nadiiḵ, og Mehōbōp yō yi nḡaa. Om nabē hil medo vesad ma hil nadiiḵ, og Mehōbōp yō ti yi nḡaa hil. ⁹Om sēn Kerisi diiḵ gevesa loḵ yah in bē natu alam diiḵsēn los malaj-vesasēn hir Mehōbōp. ¹⁰Nebē saga, om su gwelē arim paya meḡenanēr nabē yi mehō nipaya. Ham vahi nevonḡ nebē saga rēḵ su yoh vu rē, in hil pin rēḵ bare Anutu mala begenḡo hil ḡaḡek. ¹¹Sēnē yiḵ yoh vu ḡaḡek sēn neggēp loḵ yi ḵapiya lo nebē:

“Mehōbōp nēr bē, ‘Sa nado malaḡ-tumsēn yōnon rot,
om sa ḡaḡek sēnē rēḵ anon jaḵ yōnon rot geving nabē:
Alam pin rēḵ dengun lusej gedenadudeḵ vu sa,
galam pin rēḵ avij ḡeḵo sarēḡ jaḵ.’”

¹²Om hil pin ti ti nḡo rēḵ nanēr hil huk degwa tato vu Anutu.

Hil Su ḡevonḡ Nḡaa Nipaya Beḡevonḡ Paya Vu Arid Lo

¹³Nebē saga, om hil su kwad bo ḡaḡek nipaya jaḵ arid lo ḡōkin. Gaḵ hil kwad bo hil arid lo nabē hil su tato aggata paya vu sir in rēḵ debēs bemalaj nama. ¹⁴Setu Mehōbōp Yesu yi mehō meseraḵ ni bē nos los reggu ti su yō nipaya vorot rē. Gaḵ nabē mehōti yō kwa bo ti nabē nipaya besu yohvu rē, og nos ma reggu saga tu nipaya vu yi. ¹⁵Nebē sēnē om nabē nḡaa sēn ḡenewa lo nevonḡ paya vu arim sēn Kerisi yi mehō lo bekwa neya nḡahi, og su ahēm neving yi yōnon rē. Kerisi diiḵ in arim ti sēnē, om su gwevonḡ paya vu yi jaḵ nos sēn ḡenewa lo. ¹⁶Om su gwevonḡ nḡaa nabē sēnē, in kwam nevo bē nivesa, rēḵ alam vahi rēḵ kwaj bo nabē su yohvu rē. ¹⁷In nḡaa sēn hil aḡa los nanum lo su yoh vu bē ḡevonḡ behil natu Anutu-yi-alam rē, gaḵ nabē Anon Vabuung ḡevonḡ behil malad sepa nḡaa nirōp, gehil ayod ḡēp revuh, gehil kwad vesa, og saga sēn tato bē hil atu yi alam. ¹⁸Bē mehōti natu Kerisi yi hur mesepa doḵ aggata

sënë, og Anutu rëk kwa vesa in yi gemehönon rëk degelë yi nabë yi mehö nivesa. ¹⁹Nabë saga om hil sepa doḵ aggata pin sën gevong mehil medo jevuh ti lo, gaggata sën bo niwëek vu hil arid lo lo. ²⁰Ham su nanër ham in nos megwevong paya vu Anutu yi huk. Yönon, ngaa pin nivesa sën bē hil aḡa. Rëk mu nabë ngaa sën ḡenewa lo gevong bemehö ngwë bēs, og sënë netu hong ngaa nipaya. ²¹Nabë arim ti gelë geḡegwa reggu ma ḡenanum wain ma, gwevong ngaa ngwë, lob sënë gevong bebēs, og maam su gwevong ḡenök ḡep. ²²Rëk mu nabë ḡejaḵ ni nabë ngaa pineḵ yohvu, og yik melu Anutu ngo ham ngaa gesu gwevong ḡaḡek berup jaḵ begwevong paya vu arim lo. Nabë mehōti kwa bo ngaa ti nabë ngaa nivesa gesu kwa na luu luu in rē, og yō kwa vesa. ²³Ḡaḵ nabë mehōti nega ngaa ti gayo nena luu luu in, og nipaya negḡep vu yi. In su ayo neya timu rē geḡō gga jeggin. Ngaa pin sën mehōnon su ayoj ya timu vu rē geḡō denevong lo, og netu ngaa nipaya vu sir.

Hil Sepa Doḵ Kerisi Kwa

15 ¹Hil sën nare nid wëek lo, hil najom hil ahon in doḵ vu alam sën su denare nij wëek rē lo. Ḡaḵ hil su sepa doḵ hil ngo kwad meḡevong paya vu ayoj. ²Hil pin ti ti ngo kwad bo hil alam madoḵ vu sir in deḡeḵo kwa nivesa bemēm nij wëek jaḵ. ³Hil araḵ ni bē Kerisi og su nesepa loḵ yō kwa rē. Ḡaḵ ngaa sën netōḵ raḵ yi lo neyoh vu ḡaḡek sën negḡep loḵ Anutu-yi-ḵapiya lo bē, “Ḡaḡek pelēsën sën alam denenër raḵ hong lo yam neraḵ sa.”

⁴Log ḡaḡek pin sën dekevu wirek menegḡep lo, og dekevu in bē bër hil kwad. Dekevu ḡaḡek sënë in bē bo niwëek vu hil, log gevong behil bare nid wëek, gehil ḡevong geving, gabo kwad in sën Anutu ḡeḵo hil nah lo. ⁵Ham sepa doḵ Kerisi lob Anutu sën neḡadu mehōnon los nevong behil nare nid wëek lo gevong beham medo jevuh ti nabë sën Kerisi Yesu luho Ama denedo revuh ti lo. ⁶In ham kwamin ḡep ti gayemin doḵ ti megweḵo hil Mehōhōp Yesu Kerisi Ama Anutu arē jaḵ.

Kerisi Nelōḵ Vu Alam Yuda Loshō Alam-yu-ngwë

⁷Om ham pin ḡweḵo arimin sën Kerisi-yi-alam lo beham medo los ahēmīn geving ham nabë sën Kerisi ahē neving ham lo, loḵ mēm saga sën rëḵ ḡeḵo Anutu arē jaḵ. ⁸Lom sa bē nanër vu ham nabë Kerisi tu hur in doḵ vu alam Yuda sën denerah* navij lo. Vong nebë sënë in bē tato nabë Anutu yi ḡaḡek anon, los gevong bAnutu yi ḡaḡek pin sën joo vu ḵenuj lo wirek lo anon jaḵ. ⁹Lob nevong in bē alam-yu-ngwë degelë nabë Anutu kwa vongin sir, lom deḡeḵo arē jaḵ noh vu ḡaḡek sën negḡep loḵ Anutu-yi-ḵapiya lo nebë:

“Om sën sēḵ nanër arēm rangah vu alam dahis.

Gesēḵ ḡevong raro meḡaḵo arēm jaḵ.”

¹⁰Log gägek ngwë neggëp loḵ yi ƙapiya ving nebë:

“Ham alam-yu-ngwë, ham kwamin vesa geving yi alam.”

¹¹Log dus ngwë nër ving nebë:

“Ham alam-yu-ngwë pin, ham gweḵo Mehöböp arë jaḵ.

Geham mehönon pin, ham gweḵo arë jaḵ jaḵ raro.”

¹²Log Yesaya nër ving bë:

“Yese yi mewis ti rëḵ berup,

lob rëḵ arë böp jaḵ megegin alam-yu-ngwë.

Lob rëḵ debo kwaj in yi nabë

gegin sir megevonḡ nivesa vu sir.”

¹³Om Anutu sën nevonḡ mehil navo kwad in yi lo gevonḡ beham kwamin vesa rot, geham ayomin gëp revuh jaḵ sën ham ayomin neya timu vu yi lo. Log mëm Anon Vabuung gevonḡ niwëëk vu ham, beham bo kwamin in buk sën geḵo ham nah vu yi lo bemedo gwegin yi los ayomin dahis.

Paulus Kwa Vesa In Huk Sinarë Sën Nevonḡ Agi

¹⁴Arig lo, sa kwaḡ vo loḵ ayoḡ meseraḵ ni bë: Ham malamin nesepa nḡaa nivesa geham kwamin neggëp in nḡaa vahi pin, om ham nḡo yoh vu bë doḵ vu ham mebo kwa vu arimin lo. ¹⁵Rëḵ gägek vahi sën sa neḵevu yöḵ vu ham lo, og niwëëk teka. Rëḵ sa su nahöneng rë, gesa ḵevu in bë bër ham kwamin. In Anutu vonḡ huk sënë loḵ sa nemaḡ ¹⁶in bë sa natu Yesu Kerisi yi hur mena vu alam-yu-ngwë menanër Anutu yi Bengö Nivesa rangah vu sir. Sa nebë alam-deneḵo-seriveng ti, lob sa bë gaḵo alam-yu-ngwë denam vu Anutu bAnon Vabuung gevonḡ medenatu vabuung gesa getunḡ sir denatu seriveng sën Anutu gelë nivesa lo.

¹⁷Lob Kerisi Yesu neḡadu sa balu nehevonḡ huk loḵ ti, om sën sa kwaḡ vesa in huk sën sa nehevonḡ vu Anutu agi. ¹⁸Sa su hevonḡin bë nanër nḡaa ngwë rë, gaḵ yik sa bë nanër nḡaa timu sënë nabë: Kerisi vo niwëëk loḵ sa gägek los nḡaa sën sa nehevonḡ lo, lob ggërin alam-yu-ngwë yom raḵ sënë. ¹⁹Vo niwëëk vu sa nebë sagi, lob sa hevonḡ nḡaa böp aggagga. Gevo Anutu yi Anon Vabuung niwëëk vu sa ving. Om sën senër Kerisi yi Bengö Nivesa pin rangah ggëp Yerusalem nyëdahis, beseya meyoh vu nyëḡ pin beberup Ilirikum.

²⁰Lob sa bë nanër Bengö Nivesa vu nyëḡ vahi sën yö nahën denedo gesu denenḡo Kerisi bengö rë lo, in sa su bë rëḵ dev begganḡ jaḵ na mehö ngwë hir mudeng vavunë rë. ²¹Gaḵ sa bë gevonḡ nabë sën gägek neggëp loḵ Anutu-yi-ƙapiya lo bë:

“Alam sën su denenḡo bengö rë lo,

og rëḵ degenḡo.

Galam sën su denenḡo yi gägek rë lo,

rëḵ dejaḵ ni.”

Paulus Kwa Nevo Bë Na Berup Gelë Alam Rom Gena Spain

²²Lob huk sënë ggërin sa rot, lob sa su yoh vu bë nök vu ham wirek rë. ²³Gağ sahëg neving yoh vu ngebek ngahisekë rot bë senök galë ham rëk ma. Rëk gwëbeng og huk su ggërin sa vu sënë rë, ²⁴lob sa bë na dob Spain, om mağ sëk nök berup galë ham namugin rë loğ mëm sena. Gesa bë medo teka geving ham bekwağ vesa rë, loğ mëm ham rëk gweko sa na geto aggata Spain. ²⁵Rëk mu sëk na Yerusalem rë, in sa bë doğ vu Anutu-yi-alam gëp sagu rë. ²⁶In alam Masedonia los Akaya yö kwaj nevo medenër gağek venuh bë dengupin seriveng medebo na Yerusalem vu Anutu-yi-alam sën denerağ vu in nğaa lo. ²⁷Yö kwaj nevo bë degevonğ nabë sënë, og nivesa, in alam Yerusalem hir nyëvewen neggëp vu sir. Alam Yuda devo Bengö Nivesa vu alam-yu-ngwë in bë doğ vu anoj, om sën nyëvewen neggëp vu alam-yu-ngwë in bë dedoğ vu sir geving jağ nğaa navij yi. ²⁸Om sa bë gevonğ seriveng sënë los dahis doğ na nemaj niröp behuk sënë nama na rë, loğ mëm senök berup aggata vu ham mesena Spain. ²⁹Lob serağ ni bë nabë senök berup vu ham, og sëk gağo Kerisi yi semusën böpata benök vu ham.

³⁰Arig lo, sa bë ketağ vu ham nabë ham tu hil Mehöböp Yesu Kerisi yi alam vorot, log Anon Vabuung vonğ ahëvingsën vu ham, om ham nimin wëk menajom jağ in sa pangsën geving nabë Anutu doğ vu sa. ³¹Ham najom jağ nabë Anutu gevonğ balam Yudea vahi sën denekeyëh gağek lo su denajom sa ahon. Log ham najom jağ nabë Anutu gevonğ beyi alam vu Yerusalem su nij dëlin seriveng sën sa nehağo ya in bë doğ vu sir agi. ³²Om nabë Anutu kwa, og sëk nök berup vu ham los kwağ vesa besewah memedo teka geving ham rë.

³³Anutu sën nevonğ behil ayod neggëp revuh lo nök bemedo geving ham pin. Yönon.

Paulus Nër Gağek Yoh Vu Alam Ngahisekë Bë Kwa Nevo Sir

16 ¹Sa hevongin bë ham gwegin hil avëhnöd Poebe nivesa. In nevonğ huk meneloğ vu Kerisi-yi-alam vu Kengkrai. ²Geham kwamin bo Mehöböp begweko Poebe nök medo geving ham. In hil sën Anutu-yi-alam hil lo, og hil gevonğ nğaa nivesa nabë sënë. Log nabë maggin ti neggëp vu yi, og ham doğ vu yi. In nelok vu alam ngahisekë geneloğ vu sa ving.

³Ham nanër sayeğ vu Priska luho regga Akwila nabë sa kwağ nevo luho. Luho sën alöö nehevonğ Kerisi Yesu yi huk timu lo. ⁴Luho delok vu sa in gağek wirek. Su deneggöneng rë, gedus rağ in bë luho denadiik doğ nah sa böğ rëk ma. Lom su senğo ti kwağ vesa in luho rë. Gağ alam-yu-ngwë pin sën detu Kerisi-yi-alam lo denepisek in luho ving.

- ⁵ Geham nanër vu Kerisi-yi-alam sën denesupin sir loḵ luho hir begganḡ medenelë Soda loḵ lo geving nabë sa kwaḡ nevo sir. Log ham nanër vu Epainetus sën sahëḡ neving yi rot lo nabë sa kwaḡ nevo yi. Yi sën ggërin yi muḡin betu Yesu yi mehö kesuu alam distrik Asia vahi pin lo.
- ⁶ Geham nanër vu Maria sën nevonḡ huk niwëëk meneloḵ vu ham sën Kerisi-yi-alam ham lo nabë sa kwaḡ nevo yi ving.
- ⁷ Geham nanër vu Adronikus luho Yunia sën alöö anër Bengö Nivesa rangah lo geving nabë sa kwaḡ nevo luho. Luho detu Kerisi-yi-alam muḡin loḵ mëm sa tamu, lob luho arëj loḵ ya ving alam sinarë nyëdahis bë sir ggev.
- ⁸ Log ham nanër vu Amplias nabë sa kwaḡ nevo yi. Sa mehö saga, in alu atu Mehöböp yi hur.
- ⁹ Geham nanër vu Urbane, sën alu nehevonḡ Kerisi yi huk lo nabë sa kwaḡ nevo yi, geham nanër vu sa mehö Stakus geving.
- ¹⁰ Geham nanër sayeḡ vu Apeles sën denenër bë nesepa loḵ Kerisi yönön lo nabë sa kwaḡ nevo yi. Gevu Aristobulus losho alam pin sën deneggëp ving yi loḵ yi begganḡ lo geving.
- ¹¹ Geham nanër vu Herodion sën alu he degwa timu lo, gevu Mehöböp-yi-alam sën denedo loḵ Narkisus yi begganḡ lo geving nabë saga.
- ¹² Log ham nanër vu Trupena luho Truposa sën luho denevonḡ Mehöböp yi huk niwëëk lo geving, gevu Persis sën sahëḡ neving yi lo, in nevonḡ huk vu Mehöböp pangësën lo.
- ¹³ Geham nanër vu Rupus, mehö nivesa sën Mehöböp ggooin yi rak in natu yi hur lo, nabë sa kwaḡ nevo yi, geham nanër vu ata sën vonḡ bë sataḡ ving lo geving.
- ¹⁴ Geham nanër vu alam pin sënë: Asunkritas, Plegon, Hermas, Patrobas, Hermes, gevu hil arid lo pin sën denedo ving sir lo nabë sa kwaḡ nevo sir.
- ¹⁵ Gevu Pilologus luho Yulia, gevu Nereus luho avëhnö, gevu Olumpas losho Kerisi-yi-alam pin sën denedo ving sir lo geving.
- ¹⁶ Ham najom* arimin sën Kerisi-yi-alam lo nemaj in Mehöböp-yi-alam ham, log Kerisi-yi-alam pin vu sënë denevonḡ gaḡek semusën yök vu ham ving.

Alam La Bë Debasuh Kerisi-yi-alam

¹⁷ Arig lo, sa bë bër ham kwamin in alam sën denevonḡin bë debasuh ham bedekepë ham lo. Denekeyëh Yesu yi gaḡek sën ham ḵo ggovek

ya lo, om ham gweruu demimin vu alam nebë sënë! ¹⁸In alam nebë sënë og su denevonḡ hil Mehöböp Kerisi yi huk rë. Gaḡ malaj anonin nḡaa aggagga pin sën nesemu hil navid lo mu gesu denejom sir ahon rë. Yönon, nabë alam nijvesa su kwaj bo hir ḡaḡek medeseggi nivesa rë, og alam sagi hir ḡaḡek nengën los jeji rëḡ tetuhin sir. ¹⁹Alam pin denḡo ham bengömin bë ham nesepa loḡ Anutu yi ḡaḡek, lob mëm sa kwaḡ vesa rot in ham. Rëḡ mu sa bë ham nḡo jaḡ nḡaa nivesa ni rot, geham su kwamin bo nḡaa nipaya. ²⁰Loḡ mëm Anutu sën nevonḡ behil ayod neggëp revuh lo baḡë Satan gevek na ham vahamin ḡebinë beham gwevonḡ rii jaḡ.

Hil Mehöböp Yesu Kerisi gevonḡ yi semusën nöḡ vu ham.

Alam Vahi Denër ḡaḡek Los Ahëj Nivesa Ya Vu Alam Rom

²¹Log sa mehö Timoti sën alu nehevonḡ huk loḡ ti lo nër bë kwa nevo ham ving. GeLusius lööho Yason lu Sosipater sën yiḡ he degwa ti lo, yiḡ denenër nebë sagi ving.

²²Log sa Tertius,^b sa hanḡo ḡaḡek sënë raḡ verup Paulus avi besa ḡevu ḡapiya sënë raḡ nḡo nemaḡ. Sa hevönḡ ḡaḡek yök vu ham bë sa kwaḡ nevo ham ving in Mehöböp-yi-alam hil.

²³Log Gayus sën neḡin sa loḡ yi begganḡ agi losho Kerisi-yi-alam pin sën denesupin sir medenelë Soda loḡ ben lo, denenër bë kwaj nevo ham ving. Gehil arid Kwartus^c luho Erastus, sën tu kuskus menegin kaunsor nyëḡ böp sënë hir monë lo denenër nebë sënë ving.

²⁴[Hil Mehöböp Yesu Kerisi yi semusemu nöḡ ḡëp geving ham pin. Yönon.]

Yiḡ Hil ḡaḡo Anutu Yö Ti Arë Jaḡ

²⁵Hil ḡaḡo Anutu arë jaḡ na vavunë in yö yoh vu bë ḡadu ham meham sepa doḡ Yesu Kerisi yi Bengö Nivesa sën sa nanër lo. Mehönon su deneraḡ ḡaḡek sagi ni rë, gaḡ yö neggëp vunsën wirek wirek, rëḡ mëm gwëbeng sënë og Anutu tato yam ranḡah. ²⁶Anutu sën yö nedo degwata lo yö nër meneggëp ranḡah, om sën he nanër ḡaḡek sënë ranḡah vu alam-yu-ngwë pin yoh vu sën alam-denenër-ḡaḡek-ranḡahsën dekevu wirek meneggëp loḡ Anutu-yi-ḡapiya vorot lo. Anutu vonḡ nebë sënë in bë alam-yu-ngwë degevonḡ geving medesepa doḡ yi aggata. ²⁷Yiḡ Anutu timu sënë sën yi mehö los kwa yönon, om hil ḡaḡo arë jaḡ na vavunë degwata los degwata jaḡ Yesu Kerisi. Yönon.

^b 16:22 Hil nanër arë sënë dok hil ayed nabë Gwee   ^c 16:23 Hil nanër arë sënë dok hil ayed nabë See